

„nem is maradt más emlékképük”

HELIKON

2020

17

IRODALMI FOLYÓIRAT • MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON • XXXI. ÉVFOLYAM 2020. 17. (799.) SZÁM – SZEPTEMBER 10. • ÁRA 3 lej / 300 ft

A bálvány maradványai (részlet)
Lapszámunk 1., 7–15. oldalait Bába István festményeivel illusztráltuk.

HORVÁTH BENJI

Erdélyi gifek 1. Vaszilij Bogdanov az üveg mögül

Sámándobok Szél vad összhangzattana
Ez a város nem volt Ez az üldözési mánia
Nem volt soha semmi Hogy lehetne Hogy
ne volna Itt ülünk a bíbor szigeten

Múlt és jelen egyformán komplex
keramitkockáin Lassan kivirágzik a jég
az üvegen Léna vagy én vagy valaki
behoz egy lámpát Álmomban

a sivatag porát láthatatlan formációkban
vitte az atlanti szél Álmomban
kutyák nyelvén szóltam Üres
üvegek gyűlnek a balkonon Űr

az egyetlen nonplusultra Árnyékvilág
fény sugara Jelek a falon Az utcán kurvák
és hadiárvák és kegyvesztett csekkisták
Hányingerig ismert sikátorfalak

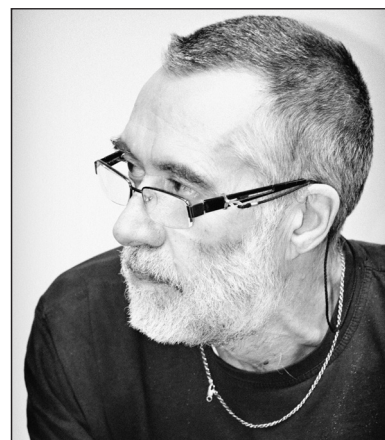
A dolgok eleve-romantikája
A dolgok egyidejűsége egymásutánisága
Már majdnem meg voltunk mentve
Ez már a hatodik sör az árkos koraószben

Az igazság a láthatatlanoké Nagy Öregek
Mérhetetlen Vének A kör bezárul kinyílik
Én vagyok a sivatag a sikátor és a szörny
Én vagyok az Ariadné Ha nem én akkor ki

A figyelem térszerkezetei

INTERJÚ
LÁNG ZSOLTTAL /2

BOGDÁN LÁSZLÓRA
emlékezik Markó Béla
és Karácsonyi Zsolt /4

Beszámoló a 19. TIFF-ről

AZ OKOS LEÁNY
FILMFESTIVÁLJA /18

PAVILON 420

Jeremy Allan Hawkins versei

Dénes Anita prózája

A figyelem társzerkezetei

Interjú Láng Zsolttal

Fotó: Rab Zoltán

– Mikor végignéztam könyveid listáit, szembetűnő volt az első és az eddigi utolsó könyved címének a sejtető egymásra mutatása. A Fuccsregény egy novelláskötet, ami címével mintha egy kudarcot ismerne be, a Bolyai egy regény, vagy akár kettő, vagy ha a fejezetek számozásából indulunk ki, amelyeket prímszámok jelölnek, akkor önálló szövegek szerkesztett egysége. Mint ha ingáznál a különböző formák között, próbálgatnád kihordó erejüket. De mint ha már nem lenne érvényes számokra a regény klasszikus formavilága, a lineáris történetmesélés. Hol állsz te ebben a több évtizedes átalakulási folyamatban? Milyen problémákat vet fel számokra a regényírás?

– A lineáris történetmesélésben igazából soha nem bíztam. Ma viszont kifejezetten csapdának tartom, jöllehet nem könnyű lemondani róla. Sokszor saját ösztöneinkkel kell szembefordulnunk, vagy a tapasztalatainkat kell lenulláznunk. Történeteinkkel túl sok séma kerül a szövegeinkbe. Hogyan lehet a sémáktól megszabadulni? Beckett nyelvet váltott... És ma láttam egy Jeles András-rajzot, azt írta fölé: „balkezes rajz (hogy a kéz ne hazudjon)”. Zseniális.

– Egy harmincéves írói történetről beszélünk. Nyolcvankilencben jelent meg az első könyved, a legutóbbi tavaly. Változott benned az írás mágiája az évek során? Mit jelent neked ma szépirodalmat írni?

– Ha a mágiát a szó eredeti értelmében használjuk, varázslás!, akkor a vála-

szom nemleges, vagyis nincs változás, ma is ugyanúgy lenyűgöz, hogy betűkből tudok egy belakható világot teremteni. Vagy a mások betűvilágát be tudom lakni. Hogy mit jelent szépirodalmat írni? Számomra az írás az érzetek terében zajlik. Legelső publikált novellámat egy kidőlt jegynye keltette légörvény érkezésének előérzete diktálta. A Bolyait meg az az érzet szülte, hogy valaki ott van a közelemben, nem látom, nem hallom, a lehetét sem érzem a nyakamban, mégis biztos vagyok benne, hogy ott van.

– Mi volt a legkülönlegesebb hatás, amit kiváltottál egy szövegeddel?

– A Fuccsregény megjelenése után felhívott valaki, és azt mondta, szeretne a feleségem lenni. Vagy egyszer írtam rendelésre egy halotti búcsúztatót, és a megrendelő nem tudta végigolvasni, mert mindenki zokogni kezdett, lényegében félbeszakadt a temetés. De az ilyesmi nem annyira különleges, ha hiszünk a fent emlegetett mágiában. És miért ne hinnénk, nagy ereje tud lenni egy szövegnek.

– Hogyan válik valami irodalmi témává számokra? Mikortól kezdted érezni, hogy valamit meg kell írnod?

– Az érzet mellett a drámai erőnek van szerepe. Szóval, hogy az érzet egy olyan erőhöz társulhasson, igen, erőhöz, amely képes mindenütt jelen lenni, mindent átjárni. Az érzet elmozdulása a drámai

térben, ez volna számomra a történet fizikája.

– A képzelet, a fikció, a megformálás szabadsága – úgy gondolom, ennek a szabadságnak a működtetése írásmódod egyik legfontosabb jellemzője. De mi van a valósággal? Mennyiben kell egy írónak tekintettel lennie arra, ami megtörtént, vagy ami megtörténik? Van-e valami külső vagy belső mércéje az írói szabadságnak?

– A tehetség például. Nem, a mérce az érthetőség. Kerouac bekezdések és központozás nélkül örült tempóban százhusz láb hosszú papírtekercsre gépeli az Útot, amit aztán a gondos szerkesztői munka fogyasztható könyvként tesz az olvasó elé. A tehetség felforgató, a mérce a szabványügyi hivatalban őrzött fémrúd.

– Életműved középpontjában a Bestiárium Transylvaniae sorozat áll. Rendhagyó sorozat ez, ami a bestiáriumok (állatkönyvek) középkori műfaját építi magába, ami úgy szól Erdély történetéről, hogy a második és harmadik könyvének cselekménye nagyrészt a Moldvai Vajdaságban játszódik, és ami végül a nyolcvankilences forradalom leírásával fejeződik be. Lezártnak tekinted ezt a sorozatot? Milyen állatokra lenne szükséged, ha megpróbálnád tovább lépni, és mondjuk a '89 utáni eseményekről írnál regényt?

– Mind a négy elemnek, földnek, víznek, tűznek és levegőnek megvan a maga könyve. Ja, hogy van egy ötödik elem is? Ráadásul az egyik kedvenc filmem... Sok állatos szöveget írtak azóta, új szövegek strukturálódtak, „non-humán világ”, „nem emberközpontú művészet”, a mai állatfigurákba fecskendővel nyomták bele az ideológiát, én nem vagyok ennyire harcias.

– A Látó folyóirat szerkesztője vagy, de ugyanakkor a kilencvenes években te voltál a kezdeményezője az Éneklő Borz hangos irodalmi folyóiratnak. Miért érezted szükségét egy ilyen, nem hagyományos irodalmi kezdeményezésnek? És mitől volt több egy Borz-est egy szimpla felolvasóestnél?

– Egyszer egy kiállítóteremben olvastuk fel a szövegeket, a terem különböző sarkaiban, szimultán, végtelenített módon. A közönség, akárcsak a műtárgyak megtekintésekor, hullámozott egyik felolvasótól a másikig. És volt egy estünk, amikor egy letakart asztal alatt kuporogva, rádiójáték-szerűen adtuk elő a szövegünket. Ha jó a térválasztás, az írást szülő érzet könyvnyelben áthelyezhető az olvasó oldalára.

– A Látóban a kritikaírást szerkesztetted. Meglepő ennek a rovatnak a műfajbeli sokszínűsége. Hagyományos recenziók, esszék, négykezesek, párhuzamos elemzések fordulnak elő ebben a rovatban. Mire törekedtél, amikor kialakítottad ennek a rovatnak az arculatát? Szerinted mi hiányzik az erdélyi kritikai életből?

– A figyelem. A nyári Látó-táborban meglepett, hogy a fellépők közül milyen kevesen maradtak ott mások fellépésein.

LÁNG ZSOLT

1958-ban született Szatmárnémetiben. Elemi és középfokú tanulmányait szülővárosában végezte. 1982-ben mérnöki diplomát szerzett a kolozsvári Műegyetemen. Tanulmányai után hét évig helyettesítő tanárként dolgozott több Szatmár megyei faluban. 1990-től a Látó szépirodalmi folyóirat szerkesztője, azóta él Marosvásárhelyen. Az 1992-től beindult Éneklő Borz hangos irodalmi folyóirat alapító szerkesztője. Első kötete, a Fuccsregény 1989-ben jelent meg. 2005-ben József Attila-díjjal tüntették ki. Legutóbbi műve a Bolyai című regény, amely elnyerte a Libri irodalmi díjat.

Mindenki letudta a maga műsorát, aztán elhúzott. Kezdő író voltam, amikor Mézőly Miklóssal találkoztam, és ő tudta, hogy ki vagyok, mert már olvasta az *Alföldben* megjelent novellámat. Ugyanígy, Gálfalvi Gyurka, Szilágyi István, Kántor Lajos teljesen azsúrban volt a kezdők szövegeivel is. A *Látóban* a klikkrek, a könyvhuzamok azért a kedvenceim, mert párbeszédes formák, és úgy hiszem, a figyelemnek szüksége van megfelelő térszerkezetekre. Egészen másképp zajlik egy beszélgetés, ha a résztvevők körben ülnek, és másképp, ha iskolapadokban vagy kocsmái asztaloknál.

– *Térjünk rá utolsó munkádra, a nagysikerű, díjazott Bolyai című regényedre, amelyet sokan életműved kulcsművének tekintenek. Sok művészregényt lehet olvasni, de annál kevesebb tudósregényt. Mit jelent számodra Bolyai János alakja, miért gondoltad, hogy egy regényt kell szentelj neki?*

– Az elején Bolyai *Világtana* foglalkoztatott, az a mód, ahogy formulák segítségével próbálja leírni a világot, az a mód, ahogy gondolkodik, ahogy bebizonyítja következtetéseit. Például nem írja le azt, hogy párhuzamos, nem használja ezt a szót, ezzel kizárja a szófertőzést, vagyis nem lesz a régi fogalom az új teória kerékkötője. Egészen korszerű az ő szemiotikája, miközben szemiotikáról, jeltudományról csak közel száz évvel később beszélhetünk. Aztán, ahogy olvasni kezdtem a jegyzeteit, egyre erősebb lett az érzet, hogy valaki ott ül a szobámban...

– *Mi hiányzott az eddig írt, Bolyaival kapcsolatos művekből? Illetve milyen kihívásokat érzékeltél magad előtt, amikor elkezdted írni a könyvet?*

– Teljesen másképp nyúl ehhez a könyvhöz egy Bolyai-kutató, és másképp egy emlékőrző, mármint a Bolyaiak emlékét őrző. A kutató derűs levelet ír a szerzőnek, az emlékőrzőt viszont bosszantja a könyvem. Való igaz, én nem az emlékekkel foglalkoztam. Bolyai János jegyzeteit, vázlatait, leveleit olvasva, előttem egy egészen másféle alak jelent meg, nem olyan, mint a korábbi művekben, versekben, színdarabokban, regényekben. De ha megengeded, visszatérnék korábbi kérdésedhez. A Bolyai-érzetről beszéltem, ugyanakkor igyekeztem mindennek alaposan utánanézni, az *Appendixet* többféle fordításban elolvastam, az összevetésekből nagyon jól érzékelhető, mennyire eltérő Bolyai-értelmezések léteznek. De például kinyomoztam azt is, hogy a hadmérnöki akadémia osztálykönyvei odavesztek ugyan egy tűzvészben, ám a Harvard könyvtárában 2007-ben digitalizáltak egy 1870-es évek végén született történeti kiadványt, amelyben nemcsak a névsor, hanem a tanulók, így János jellemzése is megtalálható. Persze, az én nyomozói munkám csak amolyan watsoni volt, Paul Stäckel, Ács Tibor, Tanács János és a többiek a Sherlock Holmes-ok.

– *A regény két párhuzamos síkon zajlik. Egyik Bolyai életének mozaikjait tartal-*

mazza, a másik a Láng Zsolt nevű erdélyi író életének egy fejezetét mutatja be, amint Svájcban írói ösztöndíját tölti. Gondoltál arra, hogy életed tényei így viszonyításba kerülnek egy matematikus zseni életének a tényeivel, s ez egy hamis hübrisz látszatát fogja kelteni?

– Csupán a vezetéknev hangzik el, Herr Láng, Zsolt nélkül, de oké, rendben, a viszony megléte és természetű egyértelmű. Nem helyezem magam Bolyai fölé. Helyébe, elébe. Ő írja le, hogy ha egy térbe belerajzolok egy kört, akkor az a tér a kör által strukturált. Ha egy négyzetet, akkor a négyzet által. Amikor *A tűz és víz állatait* írtam, akkor egy moldvai szerzetesből néztem a világra, amikor a *Pálcikaembert*, akkor meg az ő szemén keresztül. A *Bolyai* egy viszonyrendszer, nem Bolyairól szól, nem rólam, hanem egyben az egészről, formailag kontúrosan kiemelkedve az egészben uralkodó véletlenszerűség áramából. Másrészt, ahogy Bolyai szétszedi az egészet, ahogy külön-külön fejezetekben tárgyalja a *Világtanát*, itt is mintegy matematikai formákként illeszkednek egybe a könyv részei. Bolyai jegyzeteiből világosan látszik, hogy szerinte a lényeg a rendszerből kilépő forma jeleníti meg.

– *Egy nemeuklideszi regényt akartál írni – mondod a regényben. Mit fed ez az írói program?*

– Nem mondom ilyet, csupán egy kérdés van erre vonatkozóan. Mert ez a kérdés felvet egy másik lehetőséget. A krimiszál is ezért maradt benne, mert megjelenik ott egy másféle Bolyai-könyv lehetősége. A regény meghalna, ha ismernénk a definícióját. De megint visszatérnék a korábbi kérdésedhez, a *Bestiáriumokban* másképp működött a viszonyrendszer. Ott volt előtér és volt háttér, és ezek két külön síkban ábrázolódtak. Tulajdonképpen csak az utolsóban, *A föld állataiban* kerültek ugyanabba a térbe, amikor a világ kihámozta magát a Kékszőrű gyomrából. A *Bolyaiban* nincs előtér és háttér, alá- és fölérendelődés, ugyanúgy, ahogy egy matematikai képletben is minden egyes betű számít.

– *Mit gondolsz, mire taníthat minket Bolyai élete? Mit tartasz továbbgondolásra érdemesnek feljegyzéseiből?*

– Az ellentétes konvenciók, igen, ez a lényege az *Appendixnek* is, *A tér abszolút igaz tudományának*. Ahogy szimultán kezeli az ellentétes konvenciókat, az euklideszit és a nemeuklideszit, ahogy megtalálja szintézisüket. Számára az abszolútum nem az egyetlen, hanem az összes.

– *Nagyon érzéketlenül írod meg Bolyai figuráját, aki egy hozzá nem méltó közegeben a világ legnagyobb kérdésein tépelődik. Mintha kivészőben lenne ma a világból a meg nem értett zseni figurája. A tudósokból is mintha technokraták lennének, felszívja őket a tudásipar. Kik a mai világ Bolyaii? Min gondolkodnak éppen?*

– Bolyai idejében is tele volt technokratákkal a tudós társadalom, és a mai világban is élnek Bolyaihoz hasonló tudósok. Emlékszem, amikor Svájcban, vagy utána Amerikában elmeséltem, kivel foglalkozom, nagyon gyakran példálózta hasonló alakokkal. Egy portugál költővel, aki mellesleg atomtudós, és a CERN intézetben dolgozik, vagy egy Japánban élő magyar szobrással, aki új fémgyártási technológiákat és a fényenergiát hasznosító csodás gépeket talált fel, vagy egy orosz matematikussal, aki milliós díjakat visszautasítva anyja olcsó lakótelepi lakásában él teljes visszavonultságban, vagy egy regényíróval, aki a fák közti kommunikációt kutatja. Itt Erdélyben? Itt nem is kell világrengető felfedezéseket tenned, kisebb dolgokért is kiakolbólítanak. Cs. Gyimesi Évára emlékszel? Kicsinálták. És kik? Egyetlen eredeti gondolatuk nincs. András Lóránt-ról tudsz? Nemrég megszűnt a színháza, senki nem tett semmit érte. Vagy ott van Barabás Olga, iskolapéldája, hogyan melőzzünk egy tehetséges embert, aki nálunk tehetségesebb. Kisgyörgy Réka, olvastad novelláit?

– *Meglepő a regény hozzáállása a tudományhoz. A művészek általában negatívan viszonyulnak a tudományos világképhez, úgy érzik, a tudomány a világ varázstanításához járult hozzá. A te regényedet azonban átjárja a megismerés iránti bizalom, az emberi tudásba vetett hit. A matematika nem az ellenségünk?*

– A művészek körében igazi rajongói vannak Bolyainak is. Glenn Gould játéka tiszta geometria. A szerkezetet játszsa el. Kiemeli a szerkezet által megjelenített formákat, anélkül, hogy előtérbe helyezné őket. Vagy ott vannak Francis Bacon képei, ő az Alakot nem a történethez viszonyítja, hanem a térhez. Nála is mellérendelődés van, az előtér és a háttér ugyanabban a síkban különül el. Mellesleg ő az érzet egyik legnagyobb festője.

– *Volt-e valami, ami kimaradt Bolyai életéből, valami olyasmi, amit te fontosnak tartottál, de valamiért nem illeszkedett a regény világába?*

– Nem, nem hagytam ki semmit. Ez nem olyan, mint egy cekker, hogy ami nem fér bele, azt kihagyjuk. Ezt a cekkert a benne lévő dolgok strukturálják.

– *Regényszereplő már lettél. De nem érezted a készletést, hogy készíts magad dal is egy interjút A jövő emberei képzelt interjúkat tartalmazó kötettedben? S ha készítenél egy ilyen interjút, miket kérdeznél egy húsz évvel idősebb Láng Zsolttól?*

– Nem szeretném a kirótt feladatot elhárítani, de ha figyelmesen olvasod, *A jövő embereiben* ott van a húsz évvel idősebb énem is. Bár ha jól emlékszem, épp az általam megjelölt évben haltam meg, ahogy mondani szokták, felettébb tisztázatlan körülmények között.

TAMÁS DÉNES

MARKÓ BÉLA

Aki nem változott

Búcsú Bogdán Lászlótól

Ötvenvalahány esztendeje találkoztunk először. Ő talán húszéves volt, én ezek szerint tizenhét. Sepsiszentgyörgyi lakásában beszélgettünk, tulajdonképpen ugyanúgy, ugyanarról, mint amiről később is, ha valahol összefutottunk, vagy esetleg felhívott telefonon. A legutóbbi hónapokban is. Most pedig azon kell elgondolkoznom, hogy miért hal meg, aki nem változik. Nem a test szükségszerű kopásáról van szó, nem is az ezzel szemben folyamatosan gyarapódó lexikális tudásról, az egyre gazdagabb nyelvről, a mind szerteágazóbb műveltségéről, hanem a lélek állandóságáról. Bogdán László ugyanolyan lelkes lélek volt élete vége felé, mint amikor megismertem. Szelíd volt, mégis hajlíthatatlan. Talán komorabban, mint egykor, de fáradhatatlanul kérdezett, és válaszolt is legtöbbször saját kérdéseire, világa elragadóan színes volt mindig, fénylett, vérzett, kavargott, fájt is, ám sohasem volt fekete-fehér.

Életművét nehéz lesz rendszerbe foglalnia az irodalomtörténetnek, egyenértékű vers és próza váltogatja egymást benne, ráadásul szerepjátszó költészete is jelentős, egy kitalált orosz költő, Vaszilij Bogdanov is elhallgatott most vele együtt. Ketten vagy sokan hunytak ki egyszerre, de ez a sok valójában egyetlen személy: az a húszéves, nagyralátó, írást és élest együtt tervező fiatalember, akit egy székely kisvárosban egy másik székely kisvárosból, Kézdivásárhelyről jövet irigykedve hallgathattam hajdanában. Irigyeltem, igen, mert kezdettől fogva tudta, mit akar. Írni akart. És íme, írt egy életet át. Majdani méltatónak ezt a változatlanul ajárlanám figyelmébe. Olvastam annak idején legelső megjelent prózáját az *Ifjúmunkás*-ban, emlékszem a beatköltők indulatát idéző verseire, amelyeket a *Matiné* című Forrás-kötetében gyűjtött egybe, nem felejthetem a végső soron konzervatív ízlésű Székely János mélyen igazságtalan harag-

ját az élet- és költészetkonvenciók ellen leadó Bogdán László egyik verse miatt.

Mindebben az a csodálatos, hogy egyre kidolgozottabban, egyre pontosabban – és talán rezignáltabban is –, de változatlan hűséggel írta azt az Erdély-képet vagy székelység-képet, amit megismerni véleményem szerint nemcsak irodalmi élmény, hanem értelmiségi feladat is. Már-már azt mondtam: politikai kötelesség, és mielőtt valaki is félreértene, próbálom megmagyarázni, mire gondolok. Amikor mi írni kezdtünk, a múlt század hatvanas éveinek végén, mámoros érzés volt az előttünk járó generáció népies képvilágában, kitűrt galériú Petőfi-szédületében, többes szám első személyű aktivizmusában megmerítkezni. Militáns nemzedék volt, éppen Sepsiszentgyörgyön éltek közülük többen is abban az időben, Farkas Árpád, Magyar Lajos, Czegő Zoltán, Tömöröy Péter, de a kevésbé patetikus, kevésbé „rurális” Csiki László is. Persze, hogy rendszerellenes militáncizmus volt ez, a hivatalos kollektívizmussal egy másfajta közösségi lírát vagy prózát szegezett szembe, de ha valaki most utólag beleolvass az akkor született sepsiszentgyörgyi irodalomba, láthatja, hogy mennyire különbözött tőlük ennek az írócsoportosulásnak a benjáminja, Bogdán László. Magányosnak is hihetnénk, és ez irodalmilag így igaz, miközben emberileg nála közösségibb lényt keveset ismertem.

Nem tagadom, a tradicionális székelység-kép és Erdély-konceptió felerősítésére, főként Tamási Áron folytatására nagy szükség volt akkor, hiszen ez egyúttal identitásképző, identitáserősítő vállalkozás is volt nyilvánvalóan. Bogdán László szerencséje, azt hiszem, elsősorban hatalmas empátiája volt, az a képessége, hogy meg tudta érteni, fel tudta dolgozni az ő ars poeticájától élesen eltérő irodalmi értékeket is, és hogy tökéletesen otthon érezte magát azok között, akik egyébként nagy tehetséggel, de egészen másképpen, valamiféle romantikus áhítattal ábrázolták a Székelyföldet. Jól tudta, talán másoknál jobban, hogy irányzatot innen és túl az irodalom oszthatatlan, nem egyik vagy másik irányzatot kell szeretni, hanem magát az irodalmat. Hiszen Bogdán László ugyanabban a korban, ugyanabban a városban, ugyanazzal a rendszerellenes indulattal egy teljesen más Erdélyt írt kezdettől fogva: keve-

sebb pátosszal, több iróniával, megalkotva a tragikum és komikum különös, csak rá jellemző keverékét. Más Erdély volt ez? Másik Erdély? Igen, de nem olyan értelemben, hogy amennyiben az egyik igaz, akkor a másik hamis. Tamási Aron, Tompa László, Sütő András vagy Kányádi Sándor igazsága mellé oda kell tenni Dsida Jenőt, Karácsony Benót, a későbbiek közül Bálint Tibort vagy Bodor Ádámot, Csiki Lászlót és az ugyancsak kifogyhatatlanul mesélő Vári Attilát, de a Bogdán Lászlónál immár örökre fiatalabb Mózes Attilát vagy Sütő Istvánt is (meg sem próbálkozom most hirtelenjében egy teljesebb listával, annál azért gazdagabbak vagyunk, hál’ Istennek). Szemléletéhez kétségtelenül az utóbbiak állnak közelebb, ha egyáltalán érdemes mérlesezni a közelségeket vagy távolságokat. Karácsony Benó derűjére gyakran árnyék vetül, Bodor Ádám árnyékos tájait alig világítja meg egy-egy fény sugar, Mózes Attila vagy Sütő István provinciája könyörtelen, már-már embertelen. Ha jobban meggondolom, ebből a távlatból mégsem magányos író Bogdán László.

Amikor 1968-ban Sepsiszentgyörgyön beszélgettünk, két hasonló, szomszéd kisváros szülőtteiként ültünk szemben (igaz, Sepsiszentgyörgynek volt színháza, Kézdivásárhelynek viszont voltak udvarterei). Én sok kitérővel, sok váltással érkeztem aztán oda, ahol vagyok, ezzel szemben Bogdán László nem változott. Végül is Erdély bizonyos értelemben olyan, amilyenek leírjuk. Talán nem a valóságban, de a fejünkben, a képzeletünkben. Székelyföldet is az írói mutatják meg az eljövendő nemzedékeknek, és ez a régió olyan lesz egy idő után, amilyenek ők látják. Sokszor gondolok arra, hogy talán a tizenkilencedik századi Anglia, Franciaország és Oroszország között nem is volt olyan óriási a különbség, mint amilyent Dickens, Balzac vagy Dosztojevszkij nyomán elképzelünk. Közhely, hogy a múltat a krónikások alakítják, nem a fejedelmek. Csakhogy a krónikások többnyire azt írják, amit elvárnak tőlük. Az olvasók, az utódok, rossz esetben az éppen regnáló hatalom. Nem mindegy, mit, miért örökít meg a krónikás. Nos, az Erdélyről kialakult kép az irodalomban és ezáltal a köztudatban is meglehetősen egyoldalú, ezt tudjuk mindannyian. Valamiféle oda-vissza tükörjáték

Bogdán László a Magyar Széppróza Napján, Lövetei László és Király László társaságában (Sepsiszentgyörgy, 2020). Toró Attila felvétele

Bogdán László felolvas a 70-ik születésnapja alkalmából szervezett sepsiszentgyörgyi esten, Fekete Vince társaságában. Toró Attila felvétele

Az alkotással több lesz a világ

Hornyák József olvasása közben

A lelket formáló táj és társadalmi környezet határozza meg bizonyára író esetében műve teremtett világának karakterét, hogy aztán az irodalmi mű is, mintegy visszahatásként, alakíthassa az olvasó tájélményét és emberképét. Tudjuk, amit az író mint örökséget magában hord, az már a való „égi mása”, de ha művészi formát kap ez, s így találkozik vele az olvasó, akkor attól a valóditól sem tud elvonatkoztatni. Lehet, így előbbi megerősít abban az érzésben, hogy utóbbit is magunkénak tekintjük. Valahogy úgy, ahogy a Hargitát, Tamási remekművének (*Ábel a rengetegben*) köszönhetően...

Azt gondolom, ilyen vonatkozásban határozhatunk a Partiumra, ha az éppen száz éve született, s tizenöt éve elhunyt Hornyák József írói indulását vesszük számba (*Nyárfa*. Novellák, karcolatok. Bukarest, Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1956; *Virágos vén berek*. Elbeszélések. Bukarest, Ifjúsági Kiadó, 1956). Az író szűkebb pátriája, a partiumi táj, valamint a Maros mente, Nagyenyed, ahová második elemista korában került „gyárista” szüleivel együtt („nekem Enyeddel kezdődött a világ” – írta egy önéletrajzi jegyzetében 1980-ban), vízparti berkeivel, sík- és dombvidékével helyszíne, háttere, esetenként díszlete rövidprózájának. Az ezeken a tájakon élő munkás-emberek pedig egy otthonos társadalmi környezetet alakítottak ki, ahol a szolidaritás nem pusztá szólam, nem elv, hanem élő valóság volt. Néhanapján éppen szépek érzik az életet az erdő s mező munkásai, habár felméri, hogy: „a munkás-ember élete másfajta...” (*Nyárfa*). Ezt a társadalmi környezetet egykor ugyanis a szolgabíró, az ispán, a csendőr, a rendőr tartotta ellenőrzése alatt, amint a karcolatok és novellák egy bizonyos csoportjából ez kitűnik (*Nyárfa*, *Vadászok*, *Szép november*, *Tél*, *Vizsga*).

A társadalmi feszültségeket csak egy-egy jellemző történet elbeszélésével érzékelteti az író. Az előadás személyes jellegét határozza meg az énelbeszélés, nem egyszer a gyermeki nézőpont választása. Jellemző, hogy spontán, bizalmas kapcsolat jön létre gyermek és felnőtt között, különösképpen, ha utóbbi a mozgalom tagja, akinek a titkos szervezkedésben éppen az előbbi tehet hasznos szolgálatot. Munkásmozgalmi tapasztalatok támasztják ezt alá az 1930-as évekből például.

Jellemző továbbá, hogy a táj sajátos díszletei közül a nyárfa visszatérő elem, és adott esetben jelképtértékűvé válik, a sok, műgonddal készült, minuciózus tájleírás pedig szervesen illeszkedik az elbeszélte történethez vagy a szereplők hangulatához, lelkiállapotához, fokozván így is az írások intenzitását.

Az alábbiakban idézett részletekkel tudnám mindezt alátámasztani. A *Va-*

dászok című novella elbeszélte története szerint egy gyermek, fűrészgári dolgozó fia kap fontos megbízatást Polyák bácsitól, a mozgalomnak elkötelezett cirkulástól, hogy titokban vinne el egy „valamifélekkel” teletömött hátizsákot egy vízparti, megadott rejtekhelyre, lehetőleg még egy fiú társaságában. Két kommunista kellett, hogy átvegye az élelemmel teli hátizsákot, csónakkal közelítve meg az adott helyszínt. Íme:

„Sűrű volt a berek: fűz, éger, galagonya, kökény és mi minden fa, bozót tarkította. A hetykén tavaszias lombú nyárfák árnyékában gyér és lágy fű nőtt. Sok helyen az ősszel lehullott levelet fűláncsák döfték keresztül.

Máskor itt időztünk legszívesebben: hemperegtünk a puha avaron, vagy madárfészkek után kutattunk az összeölelkező ágak között.

Berci ő jött s nemigen kérdezősködött: megszokta, hogy ha ki akarjuk lesni a madarakat, zajtalanul, lábujjhegyen kell járunk. Hanem az öccse egész úton firtatta: mi van a hátizsákban?”

A vízparti kis erdő hangulatos, a nyílt és tágas terektől elkülönült hely játszadó gyermeknek és fészkelő madárnak („hetykén tavaszias lombú nyárfák árnyéka”, hempergés a puha avaron, madárfészkek összeölelkező ágak között), de a sűrű jól rejteti azt is, akinek titkos úti céljai vannak, létfontosságú dolgokat kell eljuttatnia illegalitásban tevékenykedőknek. Elővigyázatosságnak kell lennie, aki madarak után kutakodik, nemkülönben annak, akit titkos mozgalmi feladattal bíztak meg („zajtalanul, lábujjhegyen kell járnunk”).

Ugyancsak énelbeszélést választott az író a *Nyárfa* című novella esetében. „Szemben a borókás kerttel nyárfa áll. Sudár, sárgásfehér törzse, sötét lombkoronája messze távolba ellátszik, s ha olykor neszező szellő kél, a karéjos levelek csokra ezüstösen csillan” – olvashatni a novella exozicójában egy folyó menti nyárfáról. Valahol itt volt a kalyibája Halász bácsinak, a társadalmi igazságtalanságokra érzékeny s a szegények, parasztok és munkások megszervezését kézbe vevő férfinak. Kalyibája oldalához tavasszal kis nyárfát ültetett, s figyelemmel követte növekedését, amíg az aratáskor indított szervezkedés miatt el nem vitték a csendőrök. A megkínzott férfi még üzent egy utolsót a fiúcska útján a munkásoknak, aztán végleg el kellett hagynia a környéket. Az általa ültetett fácska pedig – mondja a történetet első személyben előadó fiú – „eregette felül fényes, alul ezüstös levélkéit, nőtt, magasodott, míg olyan óriás nem lett, hogy már csak a nyárfát vettük irányul, mikor fürdeni s a királyhidaiakkal szövetkezni a nagy folyóhoz lejárunk.”

Így zárul a novella, s ezzel mintegy jelentése gazdagodik, illetve a műben betöltött szerepe felértékelődik: tájékozódási pont lesz a nyárfa, valamint a főhős által képviselt társadalmi elkötelezettségre, a szegények igazára emlékeztető jelkép.

Hornyák József pályakezdő novellisztikáját a fentiekhez mérhető részletgazdagság, jelentéstelítettség emeli ki a sematizmus osztályharcos tematikájú s jellegtelen szövegterméséből. Igaz, ekkori rövidprózájának egy másik csoportja, a mezőgazdaság szövetkeztetésével járó, a társadalomban gyökeres fordulatot tematizáló írások már kevésbé érdemelnek figyelmet, éppen az egyoldalú szemlélet eluralkodásának és a szereplők ábrázolásának elnagyolása okán (*A gáton*, *Két korsó sör*, *Zupások*, *Csata*, *Tűzek*, *Vonaton*, *Asztalnok Gyula és az elnökasszony*). A korabeli kritika is – Veress Dániel az *Igaz Szóban*, Panek Zoltán az *Utunkban* – szóval tette, hogy az író keveset lát meg a világból, hogy egy leszűkített világot mutat be. Igaz, mindketten éreynként emelték ki a kötet java írásai esetében észlelhető műgondot. Utóbbi szerint Hornyák „az 'aranyosók' fajtájából való, azok közül, akik csendes folyókból, szemcsékként mossák ki és mutatják fel az élet ragyogó aranyát.” (*Az aranyosó*. Jegyzetek egy megkésett könyvről. *Utunk*, 1957. 1.)

Hornyák Józsefet a rövidpróza művelőjeként tarthatjuk számon az 1960–70-es években kiadott kötetei alapján is, egyik kritikusa, Baróti Pál éppenséggel a miniatűrök költőjeként emlegette (*Korunk*, 1963. 8.), később Szávai Géza prózai miniatűröknek nevezte írásait (In Szávai Géza: *Szinopszis*. Napi kritikák. Bukarest, Albatrosz Kiadó, 1981. 108–110.). Ez a szembeötlő sajátosság indíthatta Bajor Andort az *Utunkra* kihegyezett paródiasorozatának egyik „kiadásában” (*Ütünk*, 1965), hogy az irodalmi lap hírösszeállítását görbe tükörbe állítva egy olyan világra szóló eseményről adjon hírt, miszerint „egy kambodzsi elefántcsontfaragó fél rizsszemre véste Hornyák József egy elbeszélését”. (Bajor Andor: *Pokoli különkiadás*. Paródiák, karikatúrák. Bukarest, Irodalmi Könyvkiadó, 1968, 41.)

Az egyik Hornyák-kötet (*Évek, őrangyalok*. Novellák, kisregények. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1974) kiadószerkesztője, Páskándi Géza ajánlásában a sajátos nyelvi stílust, a szemérmes humort, a hősökkel való együttérzést, a finom impreszionista hangulatrajzot emelte ki mint írói erényeket, a kisregények esetében pedig az építkezésben alkalmazott mozaik-technikára hívta fel a figyelmet.

A felsorolt írói erények jórészt fellelhetők az 1960-as évek első feléből származó Hornyák-novellákban (*Romantika*. Novellák, karcolatok. Bukarest, Irodalmi Könyvkiadó, 1963), a szemléleti egyoldalúság azonban még jelen van, ami a szocialista termelés előnyeinek hangsúlyozásában és apológiájában nyilvánul meg mind az ipari, mind a mezőgazdasági munkaviszonyokat illetően („Ezzel a rendszerrel nem fér össze az erőszakoskodás”; „A tü-

Hajnalvárók

relem a kommunisták egyik törvénye”). Az írások pozitív hősei ugyancsak az új rendszernek elkötelezett tisztségeket betöltő figurák: hadbíró, tanítónő, fiatal műszaki értelmiségi, gyárigazgató, kollektív gazdasági elnök s így tovább (*A fehér ruhás, A csúcseredmény, Nylon sarok, Szorító, Legszebb szüret*).

Fordulatot ilyen tekintetben egy újabb Hornyák-kötet hozott (*Az intelligens kocsmáros*. Novellák. Bukarest, Irodalmi Könyvkiadó, 1969). Mondhatnók, amit korábban már felvetett a kritika, hogy az író keveset lát meg a világból, de novellistától nem is valamiféle külsődleges teljességet kell elvárunk, hanem a jó érzékkel megválasztott helyzetek és figurák erős fényvel való megvilágítását, finoman megrajzolt lelki folyamatokat és viszonyokat, élményszerű és hiteles „életképeket”. Ilyeneket találni az új kötet „miniatúrái” között, példa lehet az *Alkalmi tudósítás* című ciklus több darabja. Ennek mottója tulajdonképpen az írói szándék előrebocsátásának tekinthető, egyfajta írói program és ars poetica: „Nem nagy horderejű vagy fontos események közreadásáról van tehát szó, inkább olyan jelentőség nélküli bukdácsolások következtelen és véletlenszerű kibeszéléséről, amelyek itt-ott elvéve, ha előfordulnak, de amelyek azért talán kedvesek s néhol mulatságosságuk folytán meg is mosolyogtatnak, mindenesetre szeretné a tudósító.”

Hornyák írásaiban immár a külső környezet megfestéséről jobbra a belső „táj” megrajzolására tevődik a hangsúly. Maga az emberi jelenség érdekli, a legkülönbözőbb helyzetekben és beállításokban. S mindehhez az árnyalatokat kiemelő leírások mellett a magánbeszéd kínál számára alkalmas formát. „Kicsi dolgokon fordul meg az emberi sors” – így elmélkedik

a történetet mesélő egyik szereplő (*Találkozás a plébánossal*). Más alkalommal, a családi boldogságot illetően a házassági évfordulóra készülődő, magánbeszédet folytató férj gondolkodik hasonlóképpen: „Annyi sok szakadékot át lehet hidalni két szál virággal. Egy régi mosollyal. Kopás ellen ezek az apró figyelmességek védenek. A nagy dolgok vagy szétválasztják, vagy összekovácsolják az egy fedél alatt élőket, az élet hangulatát, kellemességeit ezek az apróságok adják”. (*Az évforduló*). Azt érezhetjük, hogy képes az író akár egyetlen – a Kányádi Sándor által használt körömvirs mintájára – körömnovellában egy egész életet belesűríteni (*Egy élet, Valami villant*).

A kötet címadó írása szintén a mindennapok – úgymond – jelentőség nélküli bukdácsolásainak kibeszélését foglalja magában, ezáltal viszont, a főszereplő „karrierje” révén az új rendszer diktatórikus voltára és romlottságára is rávilágít az író. Bercit nem késlekednek eltanácsolni az újságírástól. Múltján elmélkedve mondja az intelligens kocsmáros, hogy ő nem tudta azt csinálni, amit megtehetett volna: „Fárasztó elviselni a mások örökös gyámkodását. A kicsinyes és nyomasztó gyanakvást. Mindig azt mondták, most ezt csinálod. Sohasem úgy mentem valahova, hogy megírom azt a helyzetet, hanem hogy írsz arról a pozitív elnökről”. (140.) Emberi méltóságát és önérzetét nem tudták tönkretenni, miután „leesett a polcról”, nem panaszkodott, s nem kilincselte jó állásért, nem akart a pártállami rendszeren belül maradni, instruktor, művelődési felvilágosító lenni. Kocsmáros lett. Helyzetére egészséges öniróniával tekint: „Nekem az ide-oda dobálás annyi élettapasztalatot adott, hogy még kocsmárosnak is jó vagyok. Eltet a látás, a látás-

lehetőség; az lett volna a legnagyobb csapás, hogyha elásnak egy irodába.” (Uo.) Szilárd elvek és erkölcsi értékek határozták meg gondolkozását és életét, szemben feletteseivel, akik ellenzékieskedésnek tartották elvszerűségét, és a Jószerencsét nevű kisvendéglőből egy még isten háta mögöttibb talponállóba helyezték át az intelligens kocsmáros. Éppen őt, aki törzsvendégei, a bányászok között sem vétette el szerepét, sőt azt tartotta, hogy vendégei „az egemről állandóan hajtják a felhőket”. (141.) Hősünk a hivalkodás nélküli jóság gyakorlását érezte hivatásának: „De furcsa, hát nem, az emberben ott lappang a jó, amit aztán csak ritkán van ereje magából kicsiholni. Olyan diplomatikusan, olyan művészettel kellene elhullatni a jóság fioláit, mintha ezek a kis segítségek az égből hullanának. Még csak ne is sejtsek, hogy közünk volt hozzá.” (Uo.)

Hasonló „karriert” fut be Hornyák egy másik hőse, Zováni, akinek pályája az 1950-es évek elejétől a főtanfelügyelői, majd bankigazgatói tisztségtől ívelt fokozatosan lefelé, a palacsintaárus „mesterségig” s talán még lejjebb. Kerek egész történet a mozaik szerkezetű *Palacsinta* című kisregény, amely az *Évek, orangevalok* című kötetben kapott helyet. Zováni önmaga kívánt lenni egész életében, de ahhoz nem volt elég erős, így a körülmények, a történelmi széljárás szeszélyének volt kitéve mindig, amint a több szakaszban, barátjának elbeszélte élettörténetét mutatja. Nem lázadt fel, de önértete nem is engedte, hogy helyi párt- és állami hatalmasságok – percemberek – kegyeit keresse, barátjában pedig a kérdés is megfogalmazódott, látván, hogy hová jutott Zováni: „A torka annyira összeszorult, mindegyre megkérdezte magától: miért tapossuk össze az embereket? Ilyen előfordulhat? Hogy lehetséges? [...] Huszadik század!” (173.) A műnek groteszk drámaiságot tulajdonított Marosi Péter, amely a főhős „túl jó embertiségében” rejlik. (*Mit lát Hornyák? Utunk*, 1974. 39.; In Marosi Péter: *Világ végén virradat*. Cikkek. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1980, 46–50.)

Hornyák József „intelligens kocsmárosában” fogalmazódik meg hányatott életének egyfajta összegezése, mikor kijelenti, hogy „éltet a látás, a látáslehetőség”. Hasonló élettapasztalat mondatja ki a *Fehér páva* című kisregény főhősével, Akali Adorjánna a következőket: „Lehet, ha ezen a sok mindenben nem megyek át, nem jutok el a tiszta látáshoz. Hitttem s hiszek. [...] Nem ködösítette el soha harag vérme a szememet. Én, gyötört Jób.” (66–67.)

E kisregény az azonos című kötetben kapott helyet (*Kisregény, novellák*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1980), s bizonyára nem tévedünk, ha az író fő művének tekintjük eme huszadik századi közép-kelet-európai gyötört Jóbnek magánbeszédként előadott történetét, akit szülei, közeli rokonai révén súlyos örökség terhel. Ennek gyökerei a Monarchiáig nyúlnak vissza, illetve az első világháborúig, aztán a trianoni békediktátum szórja szét a nagy családot. Egyes tagjainak a romániai kisebbségi sors jut, mások az anyaország

>>>> folytatás a 8. oldalon

Emléktelen idő

magas rangú közszereplői lesznek a két világháború között, hogy ebből kifolyólag az 1945 utáni hatalom- és rendszerváltást követően, a „verifikálások” idején, amikor az életrajzát bárkinek „megkaparhatják”, komoly aggodalomra adjon okot az új rendszer szolgálatába került főhősnek. Aki különben azt vallja, hogy „a kisebbség mindig nemességet jelent; a kisebbségi sors. Többséginek lenni nem jár rizikóval. Nincs semmi kockázat.” (13.)

Leegyszerűsítve a börtönirodalom körébe sorolhatnók a *Fehér pávát*, de ennél több ez a kisregény. Bertha Zoltán szerint „a főhős monologikus önvallomása egy aféle legújabb kori Svejk-történetet tár fel, egy groteszk hatású és olykor burleszk elemekkel is színezett életrajzot. A gyors idősíkváltásokkal élénkített elbeszélés szinte példatára lehetne a társadalmi hányattatások özönének” (*Alföld*, 1981. 8.). Csiki László – ugyancsak a regény megjelenésekor – éleselméjűen nyilvánított véleményt: „Hornyáké a legbátrabb regény, mely nem megy messzire. Csak idáig, máig. Ha valami baja van, csak az: 'olyan, mint az élet.’” (*Utunk*, 1980. 36.)

Az élet pedig, mondhatni, kiszámíthatatlan. Legalábbis a főhős példája ezt mutatja. Mert nem mulandó érdekek, hanem elvek vezérlik, hamar kikezdi környezete, megalázzák és sikkasztás vádjával, de tulajdonképpen ártatlanul börtönbe kerül. Úgy érzi ekkor, hogy „az ember annyira nullává válik, a saját szemében is. Úgy kihengerelik belőle a lelket, hogy pihe, tollu. Lebeg, száll, sodorja az áramlat.” (29.) Más-különben viselkedésében általában is van valami furcsa bizonytalanság, ezért gondolja azt, hogy „olyan játékszer az ember, mint szélnek a szúnyog, és az érzés is csak hányja, veti”. (50.) Saját tapasztalatból mondja aztán a börtönjárt Adorján, hogy „én bent csak szépet álmodtam. És amióta kikerültem... raboskodom álmomban.” (45.) Mindezek a tapasztalatok és felismerések, továbbá a jóságba vetett hite teszi bizonyára szokatlan, esetlenségében különleges figurává Akali Adorjánt. Persze tudja: „Borzasztó nehéz jónak lenni.” (67.)

Szerénység jele az író részéről a tudósító szerepének a választása – mondhatnók a már idézett ars poeticájára utalva –, de az már magabiztosságra vall, hogy Hornyák egyik művészszerelője kijelenti: „Nem az alkotóval, az alkotással lesz több a világ.” (*Kompozíció kutyával*)

Gondolom, ilyenszerű – jó! – szolgálatot tett a budapesti Pont Kiadó, amikor célul tűzte ki válogatást kiadni Hornyák József novelláiból és karcolataiból. Így került még az író életében kiadásra az *Évek, órangyalok* (2001), majd a *Szerelmem* (2002) című kötet, az író halála után pedig a *Kutyánapló* (2007). Egy másik figyelemre méltó kiadói vállalkozás a Székely Hornyák Gyöngyi szerkesztésében a kolozsvári Polis Könyvkiadó által megjelentetett *Sorsmorzsák* című, az író életét és munkásságát bemutató kötet, mely korabeli kritikákat, méltatásokat tartalmaz.

Amikor belépett nem érzett még semmit Az ütés csak később valamennyivel a szív fölé Nem találta különösebben érdekesnek Az látszott hogy fér fiből van első pillantásra Úgy levőként s nem tola-kodón Amaz látta őt az ajtófény keretébe belépni Démon

vagy angyal Felállt Bámulta De nem gondolta hogy valaha is köze lehet hozzá Ó nyújtott kezet ahogy egy nőnek illik Különösen ha amannál sokkal fiatalabb Kézfogása durván férfié volt és meleg Milyen erős a keze gondolt a Milyen keskeny a nő keze

gondolta Eszébe sem jutott hogy hosszabban tartsa az övében mint illenék vagy mint aki titkos jelet akar adni Az aurája körül bibelődött közben Zakó A trikóján ott vöröslött a szíve Ott volt még egy harmadik is Azután ezek majd egyre többen lesznek

Kávét ivott Amaz reggeli sört Másnapos A cappuccino árt a fasznak dűnnyögött De a nőknek jól áll Nekik nem kell állniuk Jól elvult a maga egy ügyűségével Ha most fújna a szél szállna a haja Ó az kavargatta a kávéját a kiről annyi rosszat mondanak

Nézte és nem félt tőle Mit árt hat neki Kiegyensúlyozott volt éppen Megin-gathatatlan Ritkán ül trikót hordó zakós férfiak-kal egy kávéház mély én Talál-e ez a szép préda ebben a pernye szagú rengetegben magához nagyragadoz őt És a verőerét nézte

Azt fogja átharapni ha eljön az ideje Ami nem fog eljönni Hogyan Semmi sem mutatott e felé Bár még nem hangzottak el az első szavak Valakinek el kellene kezdeni a beszélgetést Mit méreg et Mit nézi a nyakamat Persze nem a mellemet nézi mert

azok nem elég nagyok De a szememről azt mondják kimondottan szépek A kávé párologott a sör hűvös harmatot vont pohár falára a műmárvány asztalon A padló alatt halkan neszegett az eltévedt vakond A járatok sokfelé vezet tek Építettek és romboltak

Tükörpalló

Amaz a tengert szerette Ó a halkabb vizekre esküdött Nem tudták a másik mennyire fertőző Nem tudták egymást Nem tudtak egymásról még semmit Mi sodorta egy asztalhoz őket A véletlen Vagy talán a harmadik akarása A vakond már az ég járatain fúrta

magát a fény forrása felé Még az aurájával volt el foglalva Egyenes derékkal ült A felsőteste hosszú és kellő hosszúak a combjai Szél ha fújna haja lobogna A kávé kihűlt A sör fölmelgedett Az eltelt időről nem is maradt más emlékképük

Lecke

A tanítvány gondolataiba merülve követte mesterét. Kételei voltak. Szíve szerint kényelmes lakosztályában töltötte volna idejét, mintsem a tűző napon gyalogolni ebben a pusztaságban. Sztyeppés vidéken, meredek, bozótos dombon araszoltak fel a középkori vár romjaihoz. Vizük elfogyott, kimerültek és éhesek voltak. A fiatal arcvonásai fokozott nyugtalanságról árulkodtak. A romok közé érve, egy fal árnyékában leültek a kövekre. A mester beszélni kezdett:

– Mi mást mondhatnék ma, mint azt, hogy fogalmam sincs, mit és hogyan kellene mondanunk ezen a földön? Szívesebben hallgatnék, végképp elhallgatnék. Nem a halálra gondolok, ne aggódj. A halál bármikor eljöhet. Amikor eljutsz oda, hogy már nem gondolsz erre a szar témára, a fekete és félelmetes halálra, azt jelenti, hogy túltetted magad rajta. Jöhet utánad futólépésben, és utol is érhet, ám egy közömbös egyénnel találja szemben magát. Mégis kénytelen vagyok a halálról beszélni, mert szeretném, hogy megértsd, mi történik velem, de ott áll közöttünk ő, meghökkenve. Egyszerűen először őt látod. Nem tudsz visszalépni a halál elől, nem is tudod megelőzni őt. A küszöbön átlépve hallgatni szeretnél, mert többé semmi, de abszolúte szeremmi sem tűnik fontosnak. Csak azért mondtam el ezeket, mert szükségem van rájuk.

A tanítvány bosszankodni kezd. A mester mosolyogva hunyja le szemét. Forró, száraz szél lengedez. A fekete szél. Karayel, ahogy a törökök nevezik. A fiatal arra gondol, hogy mestere meghibbant.

– Akkor, most mit tegyünk?! – kérdezi.

A mester vállat von.

Én megyek – mondja a fiatal a helyzetbe beleunva, feláll, de néhány lépésnyire maga előtt egy szarvasvipérát pillant meg. Mozdulatlanul lapult egy bokor alatt. Picit messzebb további két vipera.

– Itt viperafészek van.

– Tudom.

– Tudod?!

– Ezek a viperák nem bánthatnak minket – mondja a mester szemét kinyitva.

– No shit! – válaszolja a tanítvány, hirtelen minden udvariasságot félretéve.

– Mi vagyunk a mérgesek.

– Vagyunk?!

– Mit gondolsz, hogy lehet az, hogy a sztyepei füvek nem pusztulnak ki a növényevők környezetéből?

– Nem értem.

– A füvek vegyi háborút folytatnak, mérgezőkké vagy emészthetetlenekké válnak.

– Jól van, Pista bátyám, de mi köze ennek ahhoz, amire kértelek?!

– Tanulni akarsz, vagy sem?

– Akarok, hogyne akarnék?! Te vagy a legjobb. Te vagy a király. Mindenkit kizsebeltél!

– Hmmm, a pénzre gondolsz.

– Hogyne?! Te nem gondolsz a pénzre?!

– Alázatosnak kell lenned, mint a füvek. Alázatos és mérgező.

– Pista bátyám, megmarta a vipera a lábadat.

– Egy jó sakkjátékos (ostábla vagy triktrak játékos) nem ijed meg ennyitől. Hagynod kell ellenfeledet, higgye azt, hogy előnyben van.

Ezt mondta a mester, és egy gyors mozdulattal széttaposta a vipera fejét.

„Tessék! Sakk-matt!”

Lovak

Első nap megvertem egy gyereket, és megharaptam az óvónő kezét. Máskor bebójtam egy fajtáékkel az ablakot, miszlikbe tört. De a legnagyobb csínyem az volt, hogy felgyújtottam az óvodát.

– Apám tűzoltó, eloltja a tüzet – mondtam az óvónőnek, amikor a gyufásdobozt kitépte kezemből.

Végül a szüleim úgy döntöttek, hogy nem visznek többé óvodába, nem vagyok elég érett a társasági élethez. Boldog voltam. Fenyőágakat helyeztem a szőnyegre, és nyugodtan kovbojos-indiánosdiztam közöttük. Nem tudtam dönteni, kit pártoljak, úgyhogy végül kovbojok és indiánok mind meghaltak. Csak a lovak nem. Megfogadták, hogy örök barátságban élnek a fenyőágak között.

Aztán iskolás lettem és pionír. Talán kommunista is lettem volna, ki tudja? Most hiába hősöködöm, nem olyan agyagból gyúrtak engem.

Egyszer aztán, március 8. közeledtével, a tanító néni kitervelte, hogy lepjük meg édesanyánkat.

– Mondjátok, hogy csintalankodtatok, és el kell jönnie szülői értekezletre.

Minden gyereknek meg kellett tanulnia egy verset az anyáról. Nekem egy Veronica Porumbacu-vers jutott:

„Kigyúltak az éjszakai csillagok,
Hozzájuk, oh, mily közel vagyok!

Ha kinyújtom a karomat,
Egy a tenyeremhez tapad.

Napodra, anya, szeretnék,
hogy egy csillagot tegyek eléd?”

Pionír-egyenruhába kell öltözni, figyelemzetett a tanító néni, kötelező, úgyhogy azon a reggelen titokban keresni kezdtem az ingemet és a nyakkendőmet. A nyakkendő megvolt, de az ing nyomtalanul eltűnt. Végül eszembe jutott, hogy a szennykosárba is belenéztek. Ott hevert, koszosan, gyűrötten. Begyúrtam a táskámba, és elindultam.

Az iskolába érve bementem az illemhelyre, átöltöztem, néhányszor végighúztam vizes tenyeremet ingemen, de hiába próbáltam kisimítani. Nem akaródzott neki másként kinézni, olyan volt, mint az elefánt kapcája.

Önarckép

Tizenegykor beengedték az anyákat a tanterembe. A tanító néni két sorban a tábla elé állított, fölötte lógott Nicolae Ceaușescu elvtárs portréja. A hátsó sorba, a pódiumra kerültek az alacsonyabb termetűek. Közöttük voltam én is.

Édesanyám, aki azt hitte, azért jön, hogy megtudja, mit vétettem (határozottan elutasítottam megmondani, mit „műveltem”), közönséges fekete nadrágot és sötét meggy színű, kopott esőkabátot viselt, fején fekete csipkesállal, spanyol özvegyasszony módjára. Az összes többi nő ragyogott, tarkák és vidámak voltak. Osztálytársaimnak eljárt a szájuk. Csak én fogadtam szót a tanító néninek. De nem érdekelt. Tekintetem édesanyámon csüngött, alig vártam, hogy szavalhassak neki.

Sorra kerülve nagy lendülettel, hangoosan és jól artikulálva ejtettem ki a szavakat, a végén a szemem is könnybe lábadt. Örömben és a végtelen szeretettől.

– Te barom! – förmedt rám anyám az úton. – Minden nyomorult elegáns volt, csak én néztem ki úgy, mint egy madár-ijesztő. És te?! Mintha tehén bendőjéből húztak volna ki. Mér’ nem mondtad te, miért?!

A tó mellett jártunk, anyám kiabált, én nem akartam hallani őt. Szerettem volna meghalni. Soha azelőtt – és soha azután – nem volt olyan rossz. Próbáltam megérteni őt, végül megbocsátottam neki, mert én, én, a gyűrött pionír kényszerítettem őt a spanyol özvegyasszonyi státuszra.

Hazaérve bezárkóztam a szobámba, és a csempekályha ajtaján át egyenként tűzbe dobogáltam a lovaimat. Nézttem, hogy miként olvadoznak és válnak azonosíthatatlanná. A konyhából kirángatott és becsapott fiókok, tányérok, evőeszközök és székek zaja hallatszott.

– Moss kezet, és gyere enni! – kiáltotta anyám.

– Azonnal – válaszoltam.

Becsuktam a csempekályha ajtaját, és bementem a fürdőszobába kezet mosni.

– Mi az ördög bűzlik így?! – hallottam apámat a szobájából.

Lábujjhegyre álltam, és megnéztem magam a kagyló fölötti tükörben.

– A lovak – válaszoltam, és eltekertem a csapot.

Ciprian Măceșaru: költő, író, 1976-ban született. Számos verseskötet és két kisregény szerzője. A bukaresti *Accente* folyóirat alapítója. Legutóbbi kötete, az *Alergătorul invizibil* (A láthatatlan futó), 2019-ben jelent meg.

PARAZITILON 420

113

– szerkeszti Horváth Benji

JEREMY ALLAN HAWKINS

Hogy könnyebb legyen

(To Ease Yourself)

*ha megbocsátást keresel az első
lépéshez kell egy vadon*

*hogymennyire vadnak kell lennie az attól
függ mennyi időt töltöttél a levegőben*

*amikor lefelé körözöl majd
csak magadat kell megszelídítened*

*egész tövises kiterjedését
egy pár gumicsizmával & egy halászkéssel*

*hektárt hektár után elegyengetni mintha
osztogna a szégyenedben & meghajolna előtte*

*lábszáradat felsebző bozótok listája
kezed a munka sáros térképe*

*a munka maga a munka térképe
amiről mindig is tudtad hogy el kell végezni*

*a mocsarat lecsapolni & szintbe hozni
a csalitot visszaverni amíg eltűnik*

*amíg marad a rét
ahova visszatérhetsz*

*elég időre hogy annak lásd ami
a fű álmodón hajlik a reggeli szélnek*

*egy vadon amit kiegyengettél hogy könnyebb legyen
elviselni nélküled & azon tűnődsz*

*hagynod kellett volna elburjánzani
hagynod kellene most visszanozni*

*mielőtt a megbocsátás második lépéséhez érsz
amelyben medvévé kell lenned*

Medvévé kell lenned

(You Must Become a Bear)

*hogymennyire értelmese megmutasd
pontyokat fogsz a tavacszkából*

*a faluban agyagedényeket törsz össze
tulipánhagymák után kutatva*

*& sötétedés után leskelődsz
a házak fényén túl*

*hogymennyire megmutasd hogy tudod
hogyan lehet megélni bármiből*

*alkalmazkodni az éghajlathoz
totem leszel vagy ómen*

*félelmeik szelleme
vagy az ajándék jele*

*amit a vadon követel
bőségének tiszteletére*

*bármelyik is sötét sárral
van felírva a rét füvére*

*a hosszú nyár alatt
nem fogsz bánatot érezni*

*még az ősz pompájában is
dózsólsz a tökmezőkön*

*& leesett almákon lakmározol
a szédülésig*

*amikor az első fagyos szél fúj
& kicammogsz a faluból*

*rajtad korai dér
át a gyümölcsöskert füvén*

Akt

Holdfény

*keresed azt a hasadékot
amibe belenyugodhatsz*

*a következő lépésnek az alvás
feledékenységébe kell vezetnie*

*a büntudatod ott
egy félelemmel teli álom tárgya*

Ez tartott vissza

(This Has Kept Me)

*Sosem tanultam meg
mi az a cikória
& ez tartott vissza abban,
hogy belépjek
a kapun. A szurdok
nem segít,
csak egy patak,
ami átsiet
rajta, egész
álló nap.*

*Kis madarak esnek
narancsbogyókra
& hozzám hasonlóan
semmi mondanivalójuk
a cikória ízéről,
vagy hogy mit csinálnak vele az emberek,
ha már átjutottak
a túloldalra.
Ez az a tudomány,
amiről lemaradtam?*

*Két gyermek
érkezik a szurdokba
& áthaladnak
kézenfogva,
amíg a fák zavartalanul
magasabbra nőnek.*

*Ismerték a cikóriát
ilyen fiatalon.
& én mégsem hittem soha,
hogy igazak az ilyen történetek.*

*Megkérdezném, ugyan ki
építette a kaput,
de jóval az én
láthatáromon túl vannak,
talán újakat építenek,
más szurdokokban, hogy más emberek
találják meg & menjenek át rajtuk
kéz a kézben.*

*Megkérdezném a madarakat
a narancsbogyókról –
ha bírná őket a gyomrom.
De ők repülnek.*

*Találok egy sziklát,
amelyen ülhetek és várhatok,
egy olyat, amit régen
hagyott itt
egy elhaladó gleccser
szeszélye & mérséklete.
A szikla állandó
árnyékban ült
& hideg van.*

Ami igaz távolabbról látszik

(What is True is Seen From a Distance)

*Egy másik helyen egy fiú kavicsokat dobál a tópartról.
Nem láthat minket, ahogy őt figyeljük. Városokra & országokra*

*& évekre vagyunk tőle. Nem tudja, hogy te & én letettük
a könyveinket,
hogy megtanuljuk, a szerelem nem lesz mindig kegyes hozzánk.*

Vannak még határterületek.

*Nem tudja, hogy a tó felszíne
egy határterület, ami túléli,
ahogy megütik a kavicsok, ahogy átússza két hattyút.*

*Mint földalatti & feltérképezetlen vizek után kutató
kóbor radieszótéza, sok helyen átkeltem,
hogy hozzád eljussak. Ő nem tudja*

*ezt sem. Egyik határon azt kérdezték,
hogy van-e vidéken élő családtagom
vagy barátom. Egy másikon*

az örök azt kérdezték, hazudtam-e valaha.

*Egy másik parton álltunk & kinéztünk,
hogy a kacsákat veszekedni lássuk, hogy meglessük,*

*ahogy a hattyúk írnak egy láthatatlan szöveget.
Szüksös az időnk. Egy kavics ívelt röpte vagyunk,*

*egy pillanatra megduplázódunk a vízen,
eltűnünk lent, épp,
ahogy találkozni tűnünk.*

*A fiú céloz & végre eltalálja az egyik hattyút,
reccsen valami a füzek árnyékában.*

Lassan hal meg, & a fiúnak végig kell néznie.

HORVÁTH BENJI fordításai

DÉNES ANITA

High Life

Szürke, hófoltos mezők, tehének, rogyadozó, cseréptető házak, kopár fák mosódtak össze az ablakon túl, és a busz rázott, mint az ördög szekere.

Már nem sírt – nem volt miért, és amúgy sem akarta, hogy megbámulják az emberek. Meggörnyedve ült a kényelmetlen ülésen, és a blúza szélét morzsolgatta az ujjai között; még mindig túl könnyűnek érezte a bal kezét a jegygyűrű nélkül. Fogalma sem volt, merre, hogyan tovább, úgyhogy jegyet váltott a legtávolabbi úticélra, amit meg tudott fizetni, és ma hajnalban elindult a rossz szagú ködbe takarózó buszállomásra. A többi ember, aki felszállt vele együtt, mind sápadt volt, tompa tekintetű, rosszkedvű. Már órák óta utaztak, de a hangulat az utastérben ugyanolyan sötét maradt, odakint a mosogatóvíz-színű ég nem világosodott ki.

Egy apró falu szélén a sofőr félóra pihenőt hirdetett. Az utasok nehezen másztak le a buszról, ő maradt utoljára. A mező, ahol megálltak, üres volt, nem volt sok kedve leszállni. A helyéről nézte, ahogy az emberek toporogtak a hideg szélben. A sofőr elővett egy termoszt, két csomag instant kávét, és nekitámaszkodott a motorháztetőnek, ahogy kavargatni kezdte a lötyöt a poharában.

Aztán meglátta a kék épületet az út másik oldalán, és mégis felállt.

Eddig fel sem ismerte ezt az útvonalat, de a rikító világoskék falat, a sötétbarnára festett vasrácsos ajtót, a kopott, rozsdásodó *High Life* feliratot a cserepes tetőn nem lehetett eltéveszteni – még a vakolat is pont azon a helyen hiányzott, amire emlékezett. Tizenkét éven át minden nyáron elhaladt mellette városról faluba menet, egyik szülőtől a másikig vándorolva, és mindig be akart menni, mert ez volt az első bár, amit valaha látott. De az apja soha nem engedte meg neki. *Dehogy mész te bárba, kicsi fiam.* Ezerszer elképzelte, milyen lehet odabent, mit rendelne magának. Most, felnőttként, tudta jól, hogy ez is csak egy rozoga kis román kocsmá, mint több ezer, bárhol máshol az országban; de kislányként még mindenféle tiltott és különleges dolgot összeálmodozott róla, finom whiskyt, bórdzsekis motorosokat, akik közül valamelyiknek megakadt rajta a szeme. Aztán tizenhat éves korától vonattal kezdett járni, és a vonat más utakon haladt: nem látta többet a *High Life*-ot.

Nem, egyszer még viszontlátta – négy évvel ezelőtt, amikor megint a faluba utazott, úgy sejtette, utoljára. Temetésre ment. Úgy haladt el a kocsi a kék bár mellett, hogy rá sem nézett, csak a visszapillantó tükrökből látta a rikító falat.

Az órájára nézett: még volt hátra tizenkét perce a félórából. Lemászott a buszról – eddig nem is érezte, mennyire elzsibbadt az ülésen kuporogva –, kopogó cipősarkakkal átszaladt az üres aszfaltúton, a kabátját magához szorítva, de így

is befújta alá a szél. És benyitott a *High Life*-ba.

Alacsony mennyezet fogadta, fehér csempepadló, pecsétetes faasztalok mellett sötétzöld műanyag székek, rajtuk sehol nem ült senki. A levegőt átítatta valami tömör, szinte parfümszerű szag: szesz, kávé, cigarettafüst, öreg bőrkabátok, verejték. Az egyik falon felkunkorodott szélű, régi poszter, rajta meztelen nők, csillogó-villogó motorbicikli. A mocskos, rácsos ablakok még azt a kevés kinti fényt is alig engedték be.

Eszébe jutott, milyennek képzelte ezt a helyet tizenkét évesen, és majdnem elnevette magát. Aztán meg majdnem sírni kezdett. *Hát ennyit erről.* Rájött, hogy a csapos – alacsony, fekete hajú, pizska-favékony férfi, rengeteg ránccal az arcán, barna kötött pulóverben – nézi, és elfordult, hogy megtörölje a szemét. Aztán erőtvett magán és odament a pulthoz.

– Jó napot – mondta a férfinak románul. – Adjon egy kávét, legyen szíves.

A csapos hosszan nézte, és ő lesütötte a szemét az összevissza karcolt pultra. Azon gondolkodott, vajon mi látszik most az arcán. Aztán meghallotta, ahogy zúgni kezd a kávéfőző, és megkönnyebbült.

– Két lej – mondta a csapos, és ő kotozászni kezdett a táskájában. Amikor sikerült előhalászni a pénztárcáját, meghallotta, hogy koppan valami a pulton.

Felnézett, és a keze a bankjegyekkel megállt a levegőben. Ott állt előtte egy műanyag pohárban a kávé, de volt mellette még egy pohár és egy üveg: mindkettő tele volt valami aranybarna, sűrű folyadékkal, ami mintha csillogott volna a gyenge fényben.

– En csak egy kávét... – kezdte, de a csapos közbevágott.

– Tudom. Ez ajándék. – Egyenesen a szemébe nézett, és ő rájött, hogy a csapos szeme ugyanolyan színű, mint az ital az üvegben. – Ráfér magára.

Nem tudta, mit feleljen; nőtt köztük a csend.

A csapos félrefordult, eltette az üveget.

– Két lej – mondta megint. Ő ledobta a pénzt a pultra, elmotyogott egy köszönömöt, és elmenekült a két pohárral egy sarki asztalig.

A kávé tűzforró volt, de gyenge, és csak akkor jutott eszébe, hogy elfelejtett hozzá cukrot kérni, amikor már lehúzta a felét egy óriási korttyal. Kirázta a hideg, amikor a maradékot is lenyelte, úgy, keserűn.

A másik poharat sokáig nézte. Nem ismerte az italokat túl jól – örült, hogy a whiskyt, a vodkát és a bort meg tudta különböztetni egymástól –, és azt sem tudta kitalálni, hogy ez mi lehet. Valamilyen likőr, talán, bár azt nem gondolta volna, hogy ezen a helyen nagyon különleges inivalókat tartanak. Beleszagolt, de a folyadéknak semmilyen szaga nem volt, még szeszszaga sem.

Azt meg el sem tudta képzelni, mit gondolt a csapos, amikor az mondta, hogy ráfér.

Még az is megfordult a fejében, hogy valamilyen méreg van benne, vagy kábító drog, de ebben ő sem hitt nagyon. Miért akarná ez az ember megmérgezni? A buszon észrevennék, ha ő nem jönne vissza...

Merengő

A busz! A szíve majdnem megállt a gondolattól. Felpattant, szaladni akart, de nem tudta rávenni magát, hogy otthagyja az ajándék italt; felkapta a poharat és húzott belőle. Ahogy az első korty lement a torkán, elhagyta az erő a lábát, visszasett a székre.

Az ital forró volt, forróbb, mint a kávé, de nem égette, csak melege lett tőle, mint amikor késő tavasszal izzón kisüt a nap; nyáríze volt, virágporíze, édes és keserű. Megtelt vele a szája, a torka, a végtagjai, érezte, ahogy a szíve óriásiakat ver. Rámarkolt az asztal szélére, ahogy újra és újra kortyolt, és olyan erőt érzett a karjában, hogy azt hitte, letör a fából egy darabot. Az ital kaparta a torkát, mint a méz, zúgott tőle a feje, de belül nem érzett semmit, csak valami nagy-nagy csendet. Lassan tette vissza a poharat az asztalra, és amikor felemelkedett, elsötétült a látása.

A sötétség csak egy pillanatig tartott, aztán kitisztult a feje, és mintha élesebb lett volna körülötte a világ: kékebb volt a kék, fehérebb a fény, hangosabb a szél, ami kint fújt. Könnyűnek érezte magát, hosszú idő óta először. Végigsimított az asztallapon, és az ujjbegyein érzett minden apró eret a fában. Az orra megtelt a régi bőrkabátok szagával. Kifelé indult; a csapos háttal állt neki, törölgetett valamit, de felemelte a kezét és intett, amikor meghallotta, hogy nyílik az ajtó.

Kint hűvös szél simított rajta végig, mint egy selyemsál, összeborzolta a haját, megbizsergette a bőrét. Sehol nem látta a buszt. Tavasz volt, rügyeztek a fák, az aszfaltnak és a földnek esőszaga volt. Egy pocsolyában tükröződött az ég: majdnem olyan kék volt, mint a *High Life*. Leguggolt és megnézte magát a vízben. Nem egy nő, hanem egy lány nézett vissza rá élénk tekintettel. Így nézett ki huszonegy évesen, mielőtt férjhez ment.

Elmosolyodott. Felállt, és ráérős léptekkel az út széléhez ballagott. Várta, hogy jöjjön egy kocsi, amit leinthez.

GOTHÁR TAMÁS

tompulás

még télen tetováltad rám ezt az együgyű rajzfilm medúzát
 kértelek válassz helyettem – legyen ez mert olyan cuki –
 mondtad azzal az állandó fülig érő vigyorral a képeden
 mutattad a rajzaidat és arról beszéltél hogy még nincs
 saját stílusod csak másolgatsz portrézol de hirtelen
 félrekaptad a rajztömböt ne lássam a szkeccset
 amit az előzetesben firkáltál akkor összhangba
 került a tekinteted azzal a kuporgó alakkal
 a kontúrokon kívül elkent grafitpor a testen
 semmi részlet csak egy üres szempár
 ahogy minden az ez sem a sajátod
 csak egy állapot ami testet talált –
 és ha tényleg egyek vagyunk isten
 árva gyerek és tengernyi homokozó
 várja a játszótársakat – mióta együgyű
 medúzák úsznak a karomban
 idegen vizek szivárognak át rajtam
 langyos tengerek köpnek partra
 miután olyan tisztára mostak
 hogy elmarad a félelem is
 és olyan áttetsző leszek
 hogy csak a mély

a főszakács

miden reggel ugyanazzal indít „na și dragoste ai făcut aseară?”
 van hogy előbb kérdezi dugtam-e és csak utána köszön

gyakran mesél a csajairól mostanában került egy oficiál
 családorvos szóke mosolygós mutatja a közös képeket
 és arról beszél hogy vissza kéne vegyen a csajozásból

50 múlt de fittebb mint én valaha
 volt atléta szakács sport-valóságshow szereplő –
 látszólag nem sértődik meg ha azt mondják rá hogy celeb

a vállán tribál az alkarján rózsafűzér tetoválás
 a másikon szélrózsa részlegesen szétégett világtérképpel
 fejkendő hord sportcipőt meg adidas nadrágot

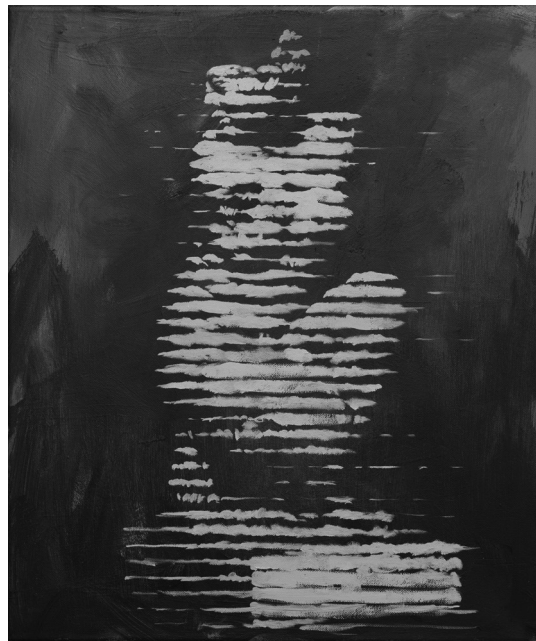
a látása már romlik a rendeléseket én olvasom fel neki
 a szemüvegét nem hordja tekintetében nem látok rosszindulatot

hanyagul dolgozik a nyomában minden szanaszét
 ebédidőben a legnagyobb hajításban pakolja a családjának
 barátainak hivatalos és nem hivatalos csajainak a kaját

percek alatt húz le söröket a kamerák holtterében
 és sikeresen diplomáciázik a kollégák javára a főnökséggel
 50 év az országban és vegyes család – jobban ismeri a helyi
 viszonyokat

naphosszat csóválja a fejét úgy gondolja túl keveset szerelmeskedünk
 szinte csak nőkről beszél pl. a lányáról aki színészetet tanul de leest a
 színpadról és nemrég két csavart tettek a lábába

vagy a nagyanjáról aki magyarul tanította folyton arra kér
 hogy használjuk vele a nyelvet mert másképp kiesik a gyakorlatból
 a barátairól nem tudok az apjáról is csak annyit hogy nagy pizdár
 volt az öreg

A bányaváros maradványai 2

a bányaváros kutyái

a színház melletti romos blokkok között
 falkába verődve figyelték az érkezésünket
 az épületekben öregasszonyokat láttam
 ruhát teregetni oda ahol régen ablakok voltak

cipeltük a díszleteket közben a kutyák mintha
 többször is rohamra készültek de félúton mindig
 megtorpantak végül ebédkor biztos távból
 kuncsorogva pár falat szendvicser

a színház emeletén a közkönyvtár ablakában az utca
 felé fordított hangszóróból szólt valami kommersz tuc-tuc
 jelezve az esti előadást közben egy részeg vagy bolond
 öreg extázisban táncolta végig az összes dalt a bejárat előtti téren

mi újra meg újra kétségbe ejtettük az egyetlen alkalmazottat
 rammstein-dalokat raktunk a városiaknak keresztény
 hardcore-t magyar punkot meg oldschool gangsta rapet
 mondtuk hogy egy rakás szar ez a tucatzene

ő pedig próbált kiegyezni velünk pár quimby-dalban
 később el akartam lopni egy ginsberg-kötetet de meggondoltam
 és inkább felolvastam a kollégámnak a záróizmot
 röhögtünk egy sort és vártuk a színészeket

néha a hátsó bejáratnál cigiztünk és figyeltem a falkát
 egyiküknek véres kinövés volt a végbelén
 és a hasán akkora daganat csüngött mint az öklöm
 egy másiknak mindkét szeme hiányzott

valamennyiről foltokban hullott a szőr
 és olyan gyönyörűek voltak ahogy félbehagyott
 rohamaikat figyeltem folyton elfogott a szomorúság
 mégis segítettek újra feltelni lassan nem is tudom mivel

talán magammal bár nincs semmi amire azt mondhatnám
 az enyém

egész nap nem láttam egy kölyökkutyát sem a bányavárosban
 akkor már 8 éve bezárt és ezeknek a kutyáknak és az öregnek
 csak a jelen van és talán nem is tudnak magukról

Jeremy Allan Hawkins New York-ban született, jelenleg Franciaországban él. Első kötete *A Clean Edge (Egy tiszta él)* címmel 2017-ben jelent meg, Richard Siken előszavával a BOAAT Press kiadónál. Verseit számos folyóirat közli az Egyesült Államokban és Európában.

Dénes Anita 1998-ban született Kolozsváron. Magyardecén és Marosvásárhelyen nőtt fel. Jelenleg a kolozsvári BBTE bölcsészkarának hallgatója.

Gothár Tamás 1995-ben született Csíkszeredában. Jelenleg Kolozsváron él, *Váltás* című verseskötete 2018-ban jelent meg a FISZ-nél.

rádiókitörések

egy a Földtől 500 millió fényév távolságra lévő spirálisgalaxis szélén egy csillagképző régióban található FRB-forrás kitörései 16,35 naponként ismétlődnek

a milliszekundumnyi időtartamú több százmillió Nap energiájának megfelelő kitöréseket létrehozó FRB 180916.J0158+65 jelű forrás üzeneteket küldözget nekünk

négy napon át rendkívül gyakoriak óránként érkeznek jel aztán 12 nap csend után újra négy napig jön a jel a periodikus ismétlődése alapján bináris rendszerből ered a forrása egy nagyobb test körül keringhet és halljuk ha nincs takarásban

a kitöréseket egy csillagtömegű fekete lyuk is létrehozhatja de a csillagászok nem zárják ki a távoli idegen civilizációt sem

mindez a hallható és látható tartományból figyelve mérve téves csak két szerelmes lélek próbálja átjátszani a világot mely rászolgált hogy becsapják rádióállomásaik drága műszereik

pedig nem kellene mást tegyenek mint fellapozzák a régi költők könyveit abban megtalálnák hogy a szerelem mindenre talál megoldást

nem kell madárjósítás kristálynézés tenyérvonalak kártyavetés üzennek akkor is ha tompán szólnak az élet hangjai a csend felületén ahonnan kiradirozták gyors rádiókitörésekkel üzennek mert a szerelem akárcsak a gravitáció a világunk sajátossága

mese. 2020

valahol a svéd hegyekben egy vadonatúj Passat várja hogy felébresszék téli álmából aki megtalálja hazaviheti kísértés is lehetne de inkább kísérlet

az autó egy üvegalitkába várja új tulajdonosát ott ahová egy csillag hullt egy csillag melyre ránézett egy lány

ezt a helyet csak sítalpakon lehet megközelíteni és mindenképpen telepíteni kell az autoscout24 alkalmazást mert Svédország területe 450.295 négyzetkilométer

zizegő áramkábelek mutatják az utat téli barázdák felett

Otthon

és a kitartó hősök hallani fogják az alvó motor neszt

fogy az idő s ha a játék órája lejár az erdő a havas elnyeli nyomát ég szép tiszta aranykeretbe fogja

tündérek sikálják öngyógyuló lakkal vörös bort isznak fehér kenyeret esznek a svéd hegyekben egy autó dudál

a bús autókürt nagy utat bejár eltévedt vándorokat búcsúztat csontjuk elakadásjelzőként világít mint trágyakupacok a hóban szanaszét

valahol a svéd hegyekben egy vadonatúj Passat aki megtalálja hazaviheti hogy a lelkét felderítse mint egy új remény

létező mennyország

megvan a megoldás mondanám ha nem ígértem volna meg neked hogy többet nem szólok hozzád nem is írok csak nézem az üres postafiókot biztosan örvend hogy megvan a megoldás de nem vagyunk mármint a postafiókkal diadalmosok semmi csillagcsikorgás csendben hanyatlík minden

mi a megoldás illetve mire kérdezné a szomorú postafiók a mire olyan mintha azt mondanám hogy nevezzük egy szerelem bevonzásának persze nem mondom mert nem várom el hogy egy postafiók ilyen mélységeket átéljen

a megoldás a tudomány ami retesztol a halál elé amely új hitet rendel e nemzedéknek a megoldás a virtuális valóság már csak te kell rávedd magad hogy adjad arcodat hangodat és mozgásodat cserébe megtarthatod a családodat a szép családodat ahogy te mondtad ami

mindennél fontosabb erre tisztán emlékszem mert ekkor lépett ki hold és éj a kapcsolatából

ismerek egy dokumentumfilmes csapatot mindent rögzítenének rólad pár hónapig ahogyan azzal a beteg dél-koreai kislánnyal is tették aki halála után ismét találkozhatott édesanyjával nekem csak egy VR-headsetbe kerül hála a kapcsolati tőkémnek

a megoldás kedvesem a digitális szerelem így csak az enyém lehetsz sötét hajkoronáddal mandulaillatú édes neveddel kő

mellkasoddal ohne rettegés a lelkesedés hullámhegyei közötti mélypontokon csak be kell dugnom a töltőbe készülékem és máris

megújult erővel emelhetsz magasra izmos karoddal falhatod testemnek meghámozott fehér kenyerét és kimondhatod végre a baszás szót mert nem kell attól félni hogy a férjed meghallja

virtuális életünket évfordulókkor kivetítem hogy lássák a kétkedők a színpad széléről

milyen boldog vagyunk és majd könnyek között

nézem az eseményt melyet parányi szikrákkal spékel

meg a világ ezen szövedékének nap nem süttötte része talán ez a létező paradicsom

DÖME BARBARA

Körkapcsolás

A nagyapja azt üzeni, már ő is elfelejtette, hová dugta a pénzt, de ha maguk megtalálják, feltétlenül adjanak belőle a kedves jósnőnek is, mert közvetíti az üzeneteit. Azt is mondja, boldog ott fenn a mennyországban, megtalálta végre élete szerelmét, a nagyanyjukat. De hát a nagyanyánk még él, mondja a nő, majd fizetés nélkül bevágja maga mögött az ajtót. Most min van így kiakadva, nem értem?

Mióta ez a hisztis kuncsaft elment, fáj a fejem. Hiába vettem be gyógyszert, az sem segített. Csinálok egy levendulás fürdőt, talán az jól tesz. Megeresztem a vizet, a tükör előtt gondosan lemosom a sminkemet. Így sokkal öregebbnek tűnök, a ráncaim folyamatosan mélyülnek. Nem csoda, nehéz kenyérkereset az enyém. Folyton topon kell lenni és úgy kell előadni, mintha profi színész lennék. Ha nem játszom jól a jósnőt, ki hiszi el, hogy tényleg látom a múltat meg a jövőt. Azt, hogy valójában nem is látom, senkinek nem kell tudnia, ha elég meggyőzően beszélek, arra is bólogatnak, ami soha nem történt meg velük.

Mint a múltkor is. Megkeresett egy asszony, hogy neki folyamatosan nőgyógyászati problémái vannak, s az orvosok nem tudják kideríteni, mi a baja. Rettegett, hogy halálos beteg. Leültettem, vettem a telefont, és már mondtam is neki a tutit. Az anyja azt üzeni: nagyon sajnálja, hogy annak idején semmit nem tett a mocskos pasija ellen, aki magát gyerekkorában megerősakolta. A bajai ettől vannak, hogy nem tudja elfelejteni ezt a rémséget, mondtam neki. Az asszony ült kővé dermedve, aztán sírva fakadt. Arra gondoltam, ha most tényleg beletrafáltam, és ezt a nőt megerősakolták, dupla árat kérek. De nem ez történt. A nő, miután kibőgte magát, azt mondta, nem emlékszik erőszakra, de csakis ez eshetett meg vele, ha a halott anyja üzeni. Mert neki mindig hitt és hinni is fog, függetlenül attól, hogy meghalt. Azt is mondta, sejtette, hogy az anyja szeretőt tartott az apja mellett, biztos az a személtáda becselenítette meg őt. Talán bedrogozott, mondta, azért nem emlékszem semmire a történetekből. Az asszony nagyon hálás volt a jóslatomért, busásan megfizetett, sőt még három barátnőjénél is beajánlott, akik mind eljöttek jóslatni. Nem hiába, profi vagyok és persze különleges. Hogy miért? Ezt is elmesélem.

Amikor bezárt a butik, ahol évekig eladó voltam, elhatároztam, a saját lábamra állok. Kiváltottam a vállalkozói engedélyt, próbálkoztam mindenféle dologgal, de egyik sem vált be. Aztán eszembe jutott az ükanyám, aki állítólag boszorkány volt és a falu legtehetősebb asszonya, mindenki hozzá járt jóslatni, ő meg persze nem ingyen dolgozott. Végül elkeseledésemben arra gondoltam, ha neki bejött ez az üzlet, nekem miért ne jöhetne

be? Elhatároztam: jósnőnek állok. Persze azt is tudtam, Dunát lehet rekeszteni a jóvendőmondókkal, ezért megpróbáltam valami egyedit kitalálni, amivel bevonom az ügyfeleket. Épp ezen agyaltam, amikor a lányom meglátogatott. Próbáltunk beszélgetni, de nem jutottunk egyről a kettőre, mert folyamatosan csengett a telefonja. A lányom fontos ember, magas pozícióban dolgozik a minisztériumban. S bár beszélgetni nem igen tudunk, de az állandóan csörgő mobiljának köszönhetően eszembe jutott egy szenzációs ötlet. Telefonos jóslás. Mármint nem mobilon keresztül jósolok, azt csinálják az amatőrök, hanem telefonon üzennek nekem az elhunytak. Jön a kuncsaft, szeretné tudni, mi van az elhunyt férjével. Erre én: koncentrálok, már érzem is, hogy hív a férje. Felveszem a készüléket és mondom az ügyfélnek, mit üzen az ura a túlvilágról. Tudom, hülyeségnek tűnik, de bevált. Én lettem a telefonos jósnő, akire mindenki kíváncsi.

A múltkor a tévések is itt voltak, forgattak velem egy interjút. A riporter le akart buktatni, de én okosabb voltam. Amikor bejelentkezett a szerkesztő, megkérdeztem tőle, hogy hívják a riportert, aki jön. Miután megmondták a nevét, nem volt nehéz dolgom. Alaposan utána néztem, kifaggattam az ismerőseit a Facebookon, erre is van módszerem, de nem akarom elárulni a titkaimat. Legyen annyi elég, hogy van egy csomó kamu profilom, azokkal szoktam dolgozni bizonyos esetekben. Na, ez épp egy olyan eset volt. Mire a stáb megérkezett, már szinte mindent tudtam a lányról. Láttam, hogy gyanakszik, provokatív kérdéseket tett fel, de leest az álla, amikor a kedvenc kiskutyájának a vízbefulladásáról kezdtem mesélni. Aztán arra is emlékeztettem, hogy a nagyanyja, aki fogékony volt a spirituális dolgokra, biztosan nem örülne annak, ha tudná, hogy engem piszkál. Láttam rajta, hogy teljesen kész van, ezért felajánlottam, felhívom az elhunyt nagypapáját, akit nagyon szeretett. Ráállt a dologra. Vettem a megbuherált mobilomat, amit egy szoftver segítségével tudok irányítani, így akkor csöng, amikor én akarom, s így olyan, mintha a meditálás közben tényleg a túlvilágról hívná valaki. Koncentráltam veszettül, és megcsörrent a telefon. A nagyapja az, mondtam. Azt üzeni, nagyon örül a sikerének, de jobban szeretne volna, ha maga mégiscsak orvos lesz, mint amiről gyerekkorában, hintázás közben álmodozott. A nő kezéből kiesett a mikrofon, úgy meghökken. Mindent felvettél?, kérdezte az operatórtól, aztán elnézést kért a gyanakvásért és elmentek. Olyan reklámot csaptak nekem a tévében, hogy azóta nem győzöm fogadni a klinseket. Csak attól félek, egyszer lebukom, ha nem tudok elég információhoz jutni. De addig is, én vagyok a város legjobb jósnője, ehhez semmi kétség nem fér.

Egy órája ülök a levendulás fürdőben, de nem akar csillapodni a fejfájásom, sőt egyre erősebben lüktet a halántékom. Kikecmergek a kádból, mindenem sajog. Biztos elkaptam az influenzát, járvány van, nálam meg annyi mindenki megfordul.

Vacsorára kolbászt akartam sütni, de nincs étvágyam. Már a hideg is ráz, jobb, ha ágyba bújok. Betekerem magam egy meleg pokrócba, előveszem a regényt, amit hetek óta olvasok. Nem túl hosszú, de mindig elalszom pár oldal után. Szerelmes történet, kicsit nyálas, de elalváshoz épp megfelel. Kinyitom, olvasni kezdek, de megszólal a telefonom. Kézbe veszem, de nem világít a kijelzője. Nem értem, senki nem hív, de a csörgést mégis hallom. Pár percbe telik, mire rájövök, hogy a kamu mobilom csörög. Az hogy lehet? Nincs benne SIM-kártya.

Felállok az ágyból, leveszem a polcra a telefont. Világít a kijelző, anyám arca mosolyog rajta, anyámé, aki húsz éve halott. Remeg a kezem, kiszáradt a szám, kiver a víz. Megnyomom a zöld gombot. Na, már azt hittem, fel sem veszed, mondja anyám a jól ismert hangszíval. Anyu, te vagy az?, kérdelem, és úgy érzem magam, mintha újra kislány lennék. Hát ki a frász lenne?! nevetgél. Miközben beszélünk, halom, hogy újra csöng a telefon, a kijelzőn most apám is ott van. Ő szintén meghalt jó hét éve. Vedd fel apádat, utasít anyám, körkapcsolásban leszünk, jönnek még mások is. Leülök az ágyra, nem bír a lábam. A következő két percben csatlakozik a körkapcsoláshoz keresztapám, nagyanyám és az elhunyt férjem. Arra gondolok, ha erről a konferenciabeszélgetésről értesülne a sajtó, jövő nyáron már a világ túlfelén is ismernék a nevem.

Miközben az egész elhunyt pereputty egymás szavába vágva próbál kifaggatni, az fut át az agyamon, hogy akkor mégsem vagyok csaló, hiszen most tényleg a túlvilággal vagyok körkapcsolásban. Mindenkit tisztán hallok, pontosan olyan, mintha a szomszéd kerületből hívtak volna. Miközben anyám arról próbál kioktatni, hogy tegnap rosszul készítettem el a bablevest, mert rántás helyett habarást tettem rá, azon töprengek, vajon mi változott az elmúlt huszonnégy órában, amitől látnoki képességeim lettek. Eszembe jut a fejfájás, talán az agyammal történetelt valami, amitől hirtelen előjöttek az eddig csak bekamuzott képességek. Talán a Jóisten megsajnálta és dobott egy kis koncot, hadd rágódjak rajta. Aztán eszembe jut, hogy tegnap este elcsúsztam a konyhakövön és csúnyán bevertem a fejem. Kicsit szédültem, de más bajom nem volt. Még az is lehet, hogy akkor történt valami.

Közben elmúlt a fejfájásom, sokkal jobban érzem magam. A hangulatom is egyre jobb, mindenki sztorizgat a régi szép időről, pont olyan, mint amikor a nagy családi ünnepeken összejöttünk, csak akkor láttuk is egymást és mindenki élt. Hosszú idő után először nem vagyok magányos. Évek óta egyedül élek, a lányom állandóan dolgozik. A munka általában lefoglal, de este sokszor telepszik rám a magány, ül a mellkasomon, félek, reggelre kinyomja belőlem a szusz. De most jó, se magány, se szorító érzés. Kényelmesen befészkelem magam nagyanyám egykori foteljába, kibontok egy üveg bort, sós mogyoró is van itthon, rágcslólok, miközben

>>>>> folytatás a 16. oldalon

Találkozás a kávézóban

BENE ZOLTÁN

Perverz és aljas

Kora hajnaltól késő estig kinn ül a téren. Gondosan az oldalához igazgatja a hátizsákját, amelybe minden reggel, ébredés után egy könyvet pakol. Miközben a tér felé igyekszik, a panelalji kimerésben egy kétliteres pillepalack fehér bort, a pékségben három kakaós csigát vásárol, majd helyez el a könyv mellett. Estére elolvassa a könyvet, megissza a bort, megesszi a péksüteményeket. Néha odamennek hozzá, megkérdezik, baj van-e? Mindig azt válaszolja, semmi. Talán a szája lefelé görbülő sarkai miatt gondolják, hogy valami nincs rendben körülötte. Voltaképpen jól gondolják, ő mégsem panaszkodik soha. Sem idegeneknek, sem annak a néhány ismerősnek, aki hosszabb, de inkább rövidebb ideig leül a padjára. Többnyire régi munkatársak, barátai sosem voltak. Egyikük mesél arról a kollégáról, aki a nyugdíj előtt fél évvel érthetetlenül és szélsébesen épült le. Szellemileg. A demenciában szenvedő öregek évek hosszú során át tartó, lehangoló és kínkeserves folyamat eredményeképpen jutnak el olyan mélyre, ahová ő hetek alatt elérkezett.

– Utóbb már csak bolyongott az utcákon, sima, kerek kavicsokat keresett, s amiket talált, a folyóba hajgálta mind, egyenként. Többnyire a hídról. Egyszer fejbe dobott egy alakot, aki arrafelé csónakázott. Nyolc napon túl gyógyuló sérülés, rendőrségi, bírósági ügy lett belőle. Azóta otthon tartják, bezárva.

– Ajajaj – ingatja a fejét.

– Néha megszökik, olyankor a lánya tűvé teszi érte a várost. A lányával él.

– Ajajaj – ismétli, de ez a második ajajaj már nem a szerencsétlen kollégának szól. Attól fél, elhangzik a kérdés, ők vajon együtt vannak-e még?

– Együtt vagytok még? – kérdezte a nő megvetően.

Szívesen válaszolt volna hangjában a diadal hamisítatlan és letagadhatatlan árnyalatával. De nem érzett ilyesmit.

– Együtt, igen – szinte suttogott, mint ha szégyellnie kellene magát. (Voltaképpen szégyellte is, csak egészen más okból.)

A nő lebiggyesztette az ajkát.

A kérdés ezúttal elmarad. Nem kell hazudnia, vagy, ami még rosszabb, kimondani az igazat. A hajdani kolléga búcsúzkodni kezd. Ő csak mered utána a semmibe. A másik kollégára gondol, aki oly hirtelen leépült, s aki annak idején, amikor a csarogni kellett ellene, a lehangosabb volt az összes közül.

– Ezt nem hagyhatjuk annyiban, ennek következményei kell legyenek! – és csak ömlött belőle a szó, a méltatlankodás, a fölháborodás. Ő némán, lesütött szemmel hallgatta, túl akart lenni az egészen.

Most ismét csak túl akar lenni az egészen. Nem érez elégtételt. Eszébe sem jut az Isten nem ver bottal bölcsessége. Csak kiemeli a pillepalackot a zsákból, letekeri a kupakot, meghúzza. A könyvből százhat-hét oldal van hátra. Nem jó könyv, mégis

végig fogja olvasni. Nincs más lehetősége. Amióta egyedül él, így él. Csak hálni jár belé a lélek, s ő csak hálni jár a lakására. Na, jó, tisztálkodni és üríteni is ott szokott. Életmódja üres és unalmas lenne bárkinek, számára ez az egyetlen lehetőség. Mert már ezen is csak túl akar lenni.

Valaki a nevéen szólítja. Egy nap kétszer, ez szinte sok. Egy másik kolléga. Jól emlékszik rá, annak idején próbált kiállni mellette.

– Júlia is tizennégy éves volt a *Rómeó és Júliában* – szólalt föl a vitában.

A többiek harsányan, egyesek nyertve nevettek. Csak ő maradt néma, meg a beszélőbe szakadtak benn a szavak.

– Nem példálózhat az évszázadokkal azelőtti történetekkel! – kiáltotta valaki.

– Shakespeare örök – kockáztatta meg félénken egy másik, de lehurrogták.

– És ez a lány nem Júlia, nem egy középkori kisasszony! – csattant föl az igazgató. – Tanítványunk – felé fordult, a hangját határozottá és nemesen zengővé kívánta formálni, de csak a szokásos, dohányzás-tól rekedt repedt-fazék hangszínt sikerült előcsalnia. – Neked is tanítványod volt, és kihasználtad!

Nem használtam ki, gondolta. Szerettem.

– Jól érzed magad? – érinti meg a vállát egy nő. El is feledkezett róla, hogy aznap már másodszor ülnek le mellé. Egykori ismerősök.

– Vagyok – mondja.

– Ha tudok segíteni...

Hevesen megrázza a fejét. A nő még üdögél mellette pár percig, a kezét tördéli, mély levegőket vesz, de nem beszél többet, csak akkor, amikor elbúcsúzik. Ő még csak el sem búcsúzható, érzi a keserű gyomornedveket föltolulni a nyelvcsövén. Visszanyeli. A lány, mint a könyvekben, hét év után csomagolt össze. A huszonegyedik születésnapja előtt egy héttel. Pontosan az ő ötvenkettedik születésnapján. Tíz esztendővel ezelőtt. Egy levelet hagyott hátra, mást nem. Egy Isten háta mögötti iskolába járt tanítani, máshová nem vették föl, pedig végül nem került bíróságra az ügye, mégsem kapott állást máshol. Ő volt az a negyvenöt éves tanár, aki elcsábította az alig tizennégy éves tanítványát. Perverz és aljas. A hét év, amíg együtt éltek, mégis megérte. A lány közben középiskolás lett, leérettségizett, föl-vették az egyetemre. Ott aztán beleszeretett egy fiúba, az Erasmus-program révén együtt utaztak ki Franciaországba. Azóta semmit sem tud a lányról. És róla sem tud már senki semmit. Már régóta nem tanár, csak egy rokkantnyugdijas kripli. Perverznek és aljasnak sem látszik. Csak nyomorultnak. Kiemeli a pillepalackot a zsákból, letekeri a kupakot, meghúzza. A könyvből százhat-három oldal van hátra. Nem jó könyv, mégis végig fogja olvasni. Nincs más lehetősége. Amióta egyedül él, így él.

>>>>> folytatás a 15. oldalról

hallgatom, hogyan nevetgélnek halottjaim a vonal túloldalán. Jó újra veletek, mondom és belekortyolok a vörösborba. Veled is jó, Katikám, teszi hozzá nagyanyám, majd azt is megkérdi, milyen ülés esik a fotelban, nem nyom-e a hátamon az a rugó, ami akkor jött elő, amikor gyerekkorunkban ugráltunk rajta. Mindenki kacag. Egy üveg bor után még inkább megoldódik a nyelvem: jót tett nektek a halál, mondom, most mind olyan kedvesek vagytok. Úgy hallom, nem sértődtek meg, a férjem azt mondja, majd meglátom én is, hogy itt minden mennyire más, mint a földi létben. Kacagok, az azért még odébb lesz, válaszolom, nem tervezem, hogy meghalok.

Azt viszont elárulhatnátok, mitől hallak titeket, amikor eddig nem volt ilyen képességem, faggatom őket. Persze örülök, teszem hozzá, így legalább jó sok pénzt kereshettek, és kevesebb kutatásra meg kamura lesz szükségem. Igazi látnok lettem!, üvöltöm a telefonba, tényleg hallak titeket. Apám azt mondja, ideje befejezni a körkapcsolást, úgy hallja, kicsit többet ittam a kelleténél, nem árt, ha kipihenem magam. Azt is hozzáteszi, jobb, ha türelmes leszek, mindent időben megtudok. Na, ne már, mondom nekik, áruljátok el, mitől lettem látó, és ez a képesség örökre megmarad-e, vagy csak ma éjszákára szól? Kicsit megrémülök ettől a lehetőségtől. Először apám köszön el, aztán sorban a többiek is jó éjszakát kívánnak.

Anyu, te itt vagy még?, kérdem, mert őt nem hallottam elköszönni. Itt vagyok, mondja, mesélek neked valamit, amíg elalszol. Bebújok az ágyba, magamra húzom a takarót. A telefont kihangosítom, magam mellé teszem. Anyám mesélni kezd. A történet egy olyan nőről szól, aki meghalt, de nem vette észre, ellenben azt hiszi, hogy látnok, ezért tud beszélni a halottakkal.

FERDINANDY GYÖRGY

The cat love me best

Akkor, a háború után, egyetlen autó járt előttünk az utcán. Az angol követ szolgálata kocsija. Mégis ez hajtott keresztül Cilán, a cirmosomon.

A karomban vittem be a kertbe, rémülten nézett a szemembe. Lehet, hogy még élt néhány pillanatig.

Dédapám fenyőfája alá temettem. Nem felejtettem el: róla írtam a *Fél rúd szalámit*, ami még első francia könyvemben is benne van.

Nem lett több macskám ötven évig. Más dolgom volt: megnősültem, elváltam, felnévelttem a gyerekeimet. Éltem. Aztán, 2000-ben, nyugdíjazott az egyetem, és a floridai Villa Veneziában találtam magamnak helyet.

Itt csapódott hozzám Gátó, a második macskám. Én akkor még az Óvilágban töltöttem az év felét, de valahányszor visszatértem, ő fogadott. Lett egy társa is, amikor a fiam hozzám költözött. Osama szabályosan, útlevelemmel érkezett a szigetvilágból, és attól fogva jól-rosszul együtt élt a két tigrisem.

Osama az íróasztalomon elnyúlva figyelte a toll percegését, míg Gátó csavargott, vadászott, néha még egy-egy szöcskével, egérrel is meglepett.

Osama – ez a név állt az útlevelemben – nem élt sokáig. Odaát a tengeren túl kaptam a hírt, hogy beteg. Mire nyár végén visszatértem, már eltemette őt a fiam. Gátó sem várta ki a következő nyarat. Eltűnt. Hogy mi lett vele, nem tudom. A Villa Veneziában időről időre sintérek szedik össze a gazdátlan állatokat.

*

Történt, hogy a fiam után a feleségem is megérkezett.

– Hárman vagyunk megint! – állapítottam meg.

– Hárman? – kérdezte Conchi.

– Gátó! – magyaráztam. – A cirmosom!

– Szerencsém van! – sóhajtott az asszony. Allergiás vagyok – vallotta be. Ahol egy macska vakaródnak, ott én megfulladok.

Márpedig Gátónak utódai lettek. Nem is egy: három koromfekete macskát. Nem volt mit tenni, behúztuk a veranda üvegfalát. A cicák tányérját pedig kint helyeztük el, a teraszon.

Hamar megszokták, attól fogva hárman osztoztak minden falaton. Volt egy nagy öreg közöttük, ez volt az első, aki elmaradt. Őt egy apró, fehér mellényes követte. Nekem a harmadik, a tágra nyílt szemű maradt. A Negro: a név rajta ragadt.

Elmesélni könnyű. De ez az új életforma nem volt egyszerű. Negro lépten-nyomon beosont a lakásba. Conchi sikoltozva kergette, körbe-körbe, a rémült kis állatot.

– Vagy megszoksz, vagy megszöksz! – mérgelődtem, de egy idő után már magam se tudtam, hogy melyikükre gondolok.

Lett egy új szokásunk. Conchi minden reggel kiültetett a szabadba, és egy gyors puzsi után magamra hagyott. Negro, a cicám pedig csak erre várt: villámgyorsan felugrott az ölembe, és valami dorombolásszerű nyöszörgés tört fel a torkán. Trópusi csendélet. Volt kinek elmondani a gondjaimat.

*

Aztán lett egy műtétem, és amikor hazahoztak, Negro nem várt kint a kapuban.

– Kapott enni? – kérdeztem, és Conchi azt felelte: épp elég bajom van veled!

Múltak a napok, elfogyott a türelmem. Egy reggel, amikor asszonykám az áruházaikat járta, kitolattam a szabadba a kerek-kocsimat. Mit részletezzem! Félreléptem, nagyot estem. Felállni nem tudtam, a fűben fekve vártam, hogy valamelyik szomszéd rámakad.

– És mindez – sóhajtozott a feleségem – egy nyomorult macska miatt!

Nagy, fehér findzsát vett a születésnapomra. „The cat love me best!” – állt a csésze fenekén. Így hozta tudomásomra, hogy engem még a macskám is jobban szeret.

*

Egyetlen gondolatom volt: hazamenni! Hogy véget érjen ez az amerikai kaland. Hazamenni! Amikor még lábra sem tud állni az ember! Nem volt sem készpénzem, sem útlevelem.

És mintha mindez nem lenne elég: leálltak a nemzetközi repülőjáratok. Az újságok valami új járványról írtak, hamarosan hozzánk is megérkeztek a vírusok. A többi fölösleges elmondanom. Következett, ki ne tudná, a tesztelés, a karantén, a kijárási tilalom.

– Ha nem tudnád! – közölte feleségem. Az állatok terjesztik a vírusokat!

Ültünk az üvegfal két oldalán. Szegény cicám még csak nem is nyávogott. Néztük egymást. Vajon értette-e, hogy mi történt? Nem érdekelt, hogy a tányérja üresen maradt.

Az epidémiából időközben pandémia lett. Aztán, egy reggel, hiába vártam a macskakomat.

– Sose bánd! – vigasztalt a feleségem. Talált egy új gazdit magának. Ilyenek az állatok.

Körültünk leállt az élet. Állandósult a karantén, bezártak a rehabilitációs központok. Lehet, hogy egyszer így ér majd véget a Földön az élet. Egyre kevesebbet ültem az üvegfal előtt, ahol régen naphosszat lestem az egyre girhesebb kis állatot.

– Nézd a madarakat! – biztatott a feleségem.

A tó partján vadul köröztek a szárnyasok. Changák, vadkacsák, kecses, hosszú nyakú kócsagok! Conchi még egy marék morzsát is kiszórt nekik. Úgy képzelte, hogy ezzel majd elszórakozom. De hát a cirmosom szemét nem pótolták a madarak.

*

Tavasszal végre lábra álltam. Kerek-kocsimat – a pesti taxisok Trabantját – tologatva körbejártam a lakótelepet. De Negroról, a cicámról senki se hallott.

– Volt ez a nagy vihar! – A szomszédok vonogatták a vállukat. A sintérekre nem beszéltek a Venezia-telepen.

Múlnak az évek, és nekem nincsenek már cicáim. Nem maradtak csak a régiék. Cila ma is a lábamon alszik, Osama némán figyel a toll percegését a papíron. Gátó letesz elém a küszöbre egy gyíkot vagy egy madarat. És felébredek, valahányszor Negro megáll előttem a balkonon.

Itt a vége, fuss el véle. Elszálltak az évek. Egy idő óta már én tologatom a feleségemet. „The cat love me best!” Őt szó egy fehér findzsa fenekén. Kiiszom a kávémat, és írom tovább a szomorú kis szöveget.

OLÁH ANDRÁS

adásszünet

szünetelnek az emlékek eltűnnek a repedések s már nem rajzolódna ki a határok körvonalai mint a régi oltott mésszel festett a falakon ám te veszteséggé élsz meg minden változást pedig csak oldódik a sötétség burka mára átrajzolódott minden abban a házban kivilágosodtak a falak a konyha kövei megnőtték a terek felbátorodtak a színek visszatértek a rozsdafarkúak is és velük a régi dallamok... új sanszot kapott az élet... rutinosan nyílnak a sörösdobozok az öreg diófa árnyékában s csupán egyetlen ajtó jelent hidat a kifakult múltba de azt nem nyitod ki soha többé újra

ami maradt

lakhatatlanná váltál mióta nincs bejárásom az emlékeidbe... mindent elmos az eső az ablaktörő monoton metronómja méri a szűkmarkú időt... átrendezett életünk már nem képes befogadni a megfáradt tegnapot... s ami maradt csupa árverezhető kacat... suhanó autók alatt sistereg a nedves aszfalt... nincs más lehetőség mint szabadulni elszakadni veszni hagyni és nem cipelni tovább a tévedéseket mégsem tudunk tovább lépni mert itt rekedtél a könnyörtelen távolságtartás árnyékában fölriadok rád koromsötétben és tiltott helyeken és elindulok remegve visszafelé hogy egyszer majd újra elfelejthesselek

Az okos leány filmfesztiválja

„Hol van az a Transzilvánia Klub?” Ez az első kérdés, amit felteszünk magunknak, mielőtt visszaérkezünk Kolozsvárra, a TIFF második napján, pontosabban estéjén. Ott vetítik ugyanis azt a filmet, amelyet bekarikáztunk a műsorfűzetben, bemelegítésül a következő bő egy hétre. A helyet sikerül megtalálni, de a bemelegítéssel alaposan ráfázunk: éjfél tájban már augusztusban is hűvös szelek fújnak, különösen a minden irányban nyitott szabadtéri helyszíneken. Mert az magától értetődik, hogy ezekben a vírustól sújtott időkben tömegrendezvényt csakis szabadtéren lehet megtartani, ott is kizárólag a szigorú járványügyi korlátozások betartásával – a TIFF-nek még így is szerencséje volt, az időjárás végig kegyesnek bizonyult hozzá, ellentétben az idén augusztusra halasztott fesztivál szokásos, eredeti, azaz május végi-június eleji időpontjával. Első alkalommal eléggé meglepett az a készütség, amely fogad a vetítés előtt, ahhoz, hogy bejussunk a helyszínre, olyan többlépcsős védelmi beléptetőrendszeren kell túljutni, ami után igencsak meglepő lenne,

ha bárkinek bármilyen baja esne a rendezvény ideje alatt. „Plexiféjú lányok” (valaki szerint ez úgy hangzik, mint egy punknóta címe) ellenőrzik a jegyeinket, kezükben szkennelvel, mindennemű fizikai érintkezés nélkül, aztán lázmérés, kézfertőtlenítés a bejáratnál elhelyezett szerkezeteknél (amelyeket szintén nem kell kézzel megérinteni, mert lábnyomásra működnek), azt már mondani sem kell, hogy belépni csak maszkban szabad, bent egymástól másfél-két méterre elhelyezett székek (kivétel, ha páros jegyet vettünk, mert akkor ülhetünk egymás mellé tett székekre a partnerünkkel), kilépéskor irányított csoportokban lehet elhagyni a helyszínt, több szakaszban – kicsit olyanszerű hangulatot áraszt magából ez az egész, mintha Csernobil után lennénk közvetlenül. Ami tökéletesen érthető: a Transylvania Nemzetközi Filmfesztivál az első olyan kulturális megrendezvény Romániában (és részben Közép-Kelet-Európában is), amely mintegy megtörte a jeget a fesztiválpiac néhány hónapos befagyasztása után, egyfajta lakmuspapírként működött, olyan szempontból, hogy megmutatta, lehetséges sok embert megmozgató eseményt rendezni fertőzési góccok kialakulása nélkül – ezért a szervezésnek a legapróbb hibalehetősége is figyelnie kellett, nem hagyhatott lefedetlen „réseket” a korona elleni védőpajzson, nem melleleg pedig a hatósági szabályozás is megkövetelte az alapos óvintézkedéseket. Úgy tűnik, sikerrel. A TIFF egyébként afféle „főpróbaként” is szolgált a másfél héttel később megrendezett Ko-

lozsvári Magyar Napok számára, amellyel kapcsolatban Emil Boc polgármester úgy fogalmazott, hogy „legyőzte a vírust”. Maradva ennél a metaforánál: a TIFF is legyőzte, és nekik talán – a fesztivál volumenéből fakadóan – még nehezebb dolguk volt.

A volumen emlegetése persze családka: a szervezők nagyjából mindent kihoztak ebből a helyzetből, amit lehetett, de a TIFF – és ez is érthető – csak haloványan hasonlított egykori önmagára. Nem csak a maszkos-távolságtartós jellege miatt, vagy azért, mert kizárólag szabadtéren zajlott az egész, a Főteret és néhány „külső helyszínt” (például a már említett terület Szászfenes határában, a Hoiia erdő, a Iulius Park, vagy a már bejáratottnak számító bonchidai kastély és a magyarfenesi szénaszoborpark) leszámítva többnyire belvárosi középületek udvarain (a Bánffy-palotától az Apáczai líceumon át a Báthoryig), hanem mert éppen az hiányzott belőle, ami a TIFF sajátos atmoszféráját biztosította az elmúlt években-évtizedekben: hiányzott a pezsgés, a bulihangulat, az egész várost behálózó, lüktető „édes élet”, a fesztiválturista tömegei, a nyelvi-etnikai sokszínűség, az, hogy bármelyik sarkon belebotolhattál egy kóborló világsztárba, vagy az állandó időzavar érzete – hisz a vetítések (egy-két kivételtől eltekintve, mint a gyerekprogramok) csak este kezdődtek, sötétedés után, nem fenyegetett tehát a veszély, hogy az egymásra torló filmdömping közepette csak igen sebes léptekkel érünk el egyik mozitól a másikig, ha elérünk egyáltalán. Nem voltak európai vagy nemzetközi díszmehívottak, sehol egy Catherine Deneuve, egy Franco Nero, egy Wim Wenders, egy Sophia Loren, egy Alain Delon vagy egy Nicolas Cage – amihez a tisztelt

publikum hozzászokhatott a fesztivál korábbi kiadásai alatt. A telt ház is jóval ritkább volt, mint korábban – ezt részben a külföldi cinefilserreg (szinte teljes) hiánya is indokolhatja, de az is, hogy bizonyára sokan tartottak attól (köztük ismerőseim is), hogy olyan rendezvényekre látogassanak, amelyeken a megszokottnál jóval nagyobb a népsűrűség; magyarán sokan félhettek a vírustól (pedig, mint említettem, a felsorolt óvintézkedések mellett erre aligha lehetett megalapozott okuk). Lám, alig ért véget a tizenkilencedik kiadás, máris nosztalgiazom – a korábbiak után. Pedig tulajdonképpen nincs rá okom: bármilyen féloldalas volt az idei fesztivál, mégis, a saját élettempómhoz ez állt közelebb. Néhány éve már alig tudom tartani a szokott ritmust, a helyszínek közti egész napos rohangálás, napi négy-öt-hat (!) film megtekintése rég nincs napirenden – az esténkénti egy, de inkább két film már inkább. A koronavírus, minden szörnyűsége mellett, elérte, hogy a világ „hozzácsendesedjen” a saját személyes tempómhoz, írtam máshol, és ez a TIFF-re ugyanúgy igaz, mint bármi másra. Este kényelmesen elérni a kiválasztott filmekre (szerintem soha ennyi versenyfilmet nem sikerült megnéznie, mint idén), másnap, ha szükséges, megírni belőle a penzumot, és még egy-két kávé vagy sör is belefér a városban – ha nem kényszerűségből történt volna mindez, még örülnék is neki. Így csak tudomásul veszem. Ahogyan csak tudomásul venni lehet a *grandeur* elmaradását, a visszafogottságot, a járványügyi kényelmetlenségeket, és ennek az egésznek a mélyén rejtőző – és időnként felszínre törő – frusztrációt, szorongást, a mindannyiunk által titkolni igyekezett nyomasztó, felemás hangulatot. Az idei TIFF olyan volt kicsit, mint a mesebeli okos leány: hozott is valamit, meg nem is, meztelenül jött, mégis felöltözve. És így is jó volt: ennyi tellett, de Tudor Giurgiu és Mihai Chirilov csapata kihozta a helyzetből, amit lehetett.

*

Az édes élet a Főtéren (fotó: Marius Mariș/TIFF)

És itt muszáj megejtennem egy zárójel-
let, egyrészt mert ami történt, úgy ér-
zem, szimptomatikus, másrészt mert az
ügyből hatalmas médiabotrány kereked-
tett. A Cristi Puiu-mozzanatról van szó:
a román új hullám ikonikus rendezője ke-
rek perccel megtagadta várva várt új filmje,
a *Malmkrog* bemutatója előtt a maszkvi-
selést (igen, a – gyér számú – meghívot-
taknak is viselniük kellett a közönségbe-
szelgetéseken), láthatóan idegesen kikelt
a járványt félrekezelő politikai vezetők el-
len, és az autoriter kormányzás veszélyei-
re figyelmeztetett. „Ha azt mondják önök-
nek, hogy holnaptól a kezükön kell járniuk,
a kezükön fognak járni”, „azért nézhetünk
ma szabadon filmeket, mert harminc év-
vel ezelőtt voltak fegyelmetlen embe-
rek, akik nem tartották be a szabályokat”:
az általános koronapánik közepette ezek
a mondatok valóságos eretnokségként ha-
tottak. Akik kigyót-békát kiabálnak a ren-
dezőre, megfélemeznek arról, hogy Puiu
mindig is nonkonformista figura volt, aki
szeretett olyan nézőpontból tekinteni a vi-
lág jelenségeire, amely kívül esik a társad-
almi konszenzuson – most sem „tagadta a
vírust” (mint elmondta, zárt terekben ma-
ga is maszkot hord), csak a válsághelyzet
olyan aspektusaira világított rá, amely-
ket ezekben a vészterhes időkben szinte il-
letlenség felvetni: hatalom és egyén visz-
onyára, illetve arra, hogy meddig vagyunk
hajlandóak elmenni szabadságjogaink kor-
látozásában. Cristi Puiu, zavarbaejtő meg-
nyilatkozásai mellett is, megzabolázhatatlan,
nagy formátumú művészember, és ezt
legújabb filmjével is bizonyítja: elvégre ki
várta volna azt a román új hullám „ala-
pító atyjától”, hogy megtagadva az általa
tökélyre fejlesztett hiperrealista-minima-
lista formanyelvet, egy színpadias beál-
lításokból komponált, Szolovjov filozófi-
ai téziseiből inspirálódott, monstre (200
perces játékidejű) kosztümös drámát for-
gasson? (Amelyet, egyes rosszmájú véle-
mények szerint, nem csak maszkban em-
berellenes végignézni...)

*

Nem csak a *Malmkrog* bizonyult igazi
tour de force-nak a TIFF idei – a koráb-

bi évekenél jóval szerényebb, de meglehe-
tősen igényes – filmkínálatából (amelyek-
ből, terjedelmi okokból, csak szemelgetni
fogok). Az igencsak vitatott lengyel-ame-
rikai író, Jerzy Kosiński – hogy miért vi-
tatott, abban most ne merüljünk el túlsá-
gosan, a vádak a plágiumtól az életrajzi/
önéletrajzi jelleg hamisságáig terjednek –
siker/botrányregényéből adaptált *Festett
madárnak*, a cseh Václav Marhoul mű-
vének vetítésén voltak, akik elhagyták a
nézőteret – és nem pusztán a film közel
háromórás játékideje miatt. A film epi-
zodikus szerkezetét a vándorlásmotívum
tartja össze, egy zsidó kisfiú (Petr Kotlár)
kóborlását követhetjük nyomon egy meg-
nem nevezett, de a szerző állítólagos gye-
rekkori élményei alapján (melyeket ké-
sőbb megtagadott, mármint cseppet sem
biztos, hogy tényleg saját gyerekkorából
inspirálódott volna, szóval a helyzet bo-
nyolult) Lengyelországra utaló közép-eu-
rópai tájon, a második világháború idején.
Az epizódok középpontjában álló figurák
szinte kivétel nélkül az emberi gonoszság
vagy legalábbis gyarlóság valamely vo-
natkozását testesítik meg – ez teszi nem-
csak érzelmileg elviselhetetlenné, de meg-
lehetősen repetitív is a filmet. Nem az
a probléma, hogy az emberi kegyetlenség,
brutalitás, egyáltalán a bűn szinte teljes
spektrumát igyekszik lefedni a név nél-
küli (nevét csak a legvégén „visszanyerő”)
kisfiú haláltáncszerű szenvedéstörténete
– gyilkosság (nemre, életkorra való tekintet
nélkül), tömegbántalmazás, pedofília, ne-
mi erőszak, csonkítás, kínzás, verbális és
lelki abúzus, babonás bigottság, valószínű-
leg kihagytam ezt-azt –, hanem az, hogy a
stációk ismétlődő jellege egy idő után már
nem képes újat, minőségileg mást mutatni,
az utak semerre nem vezetnek: a történet
a gonoszság példázatos lajstromává válik,
ami felől nézve a viszonylag pozitív végki-
fejtet is nyomasztónak tűnik. A *Festett ma-
dár*, mindezek ellenére, nagyszabású moz-
góképes vállalkozás, álomszerű, mesterien
megkomponált, fekete-fehér képi világgal,
nagyszerű szereplőgárdával (a „jó” katoli-
kus papot alakító Harvey Keitel-től a rém-
álomszerűen gonosz Udo Kier-karakterig),
amelynek térből-időből elemelt jellegét

csak időnként szakítják meg a konkrét tör-
ténelmi utalások. Nem mindennapi filmél-
mény, ha valakinek bírja az idegrendszere
és a gyomra. Az enyém bírta.

Sokkal visszafogottabb módon meg-
rendítő az első nagyjátékfilmjét jegy-
ző ausztrál rendező, Shannon Murphy
Babyteeth (magyarra *Tejfognak fordít-
hatnánk*) című opusza, amely megérde-
melten nyerte el az idei fesztivál fődíját,
a Transzilvánia Trófeát. A *Babyteeth* egy-
fajta felnővestörténet, családi bonyodal-
makkal és első szerelemmel – olyan fel-
nővestörténet, amely a halálról szól. A 16
éves Milla halálos betegként találkozik a
nála néhány évvel idősebb csellengő, haj-
léktalan sráccal, Mosesszel, aki annyira
más, mint amit a lány szokványos csalá-
di és életkörünyezete kínálni képes, hogy
az érzelmi és szociális inkompatibilitásuk
szinte klisészerűen kergeti őket egymás
felé; amit a szülők, a pszichiáter apa és a
gyógyszereken élő, zongoraművészi ambí-
cióit rég feladó háziasszony anya eleinte
természetesen nem néznek jó szemmel, de
végül minden mindegyé válik számukra
a lány utolsó heteinek-hónapjainak el-
viselhetővé tételén kívül, hát befogadják.
Murphy munkája eleinte szinte köteles-
ségtudóan mondja fel az észak-amerikai
függetlenfilmes típusú motívumokat, to-
poszokat a nyugatokkal túlélhetővé tett,
apró hazugságokon alapuló középosztály-
beli-kertvárosi érzelmi nyomorról, és szép
lassan, alig észrevehetően húz egyre mé-
lyebbre bennünket egy megindítóan szem-
élyes történet örvényeibe: leheletfinom,
lebegő, gyakran álomszerű képeken, rez-
dülésszerű elmozdulások és feltárukozás-
ok révén szövődik meg az a töredezett
elbeszélői ív, amely a lét elviselhetetlen
könnyűségétől a halál, az elmúlás elvisel-
hető tragédiájáig vezet – a két főszereplő,
Eliza Scanlen és Toby Wallace érzékeny
összjátékával. És amilyen csendesesen bom-
lik ki a dráma, ugyanolyan halkán, „ter-
mészetesen” ér nyugvópontjára, mintegy
mellékesen, ahogyan minden igazán fon-
tos dolog megtörténik velünk.

Mielőtt azonban végképp elsüllyednék
a búskomorságban: az élet szép, és főleg
édes. Az idei TIFF egy hat filmből álló
válogatást hozott el Kolozsvárra az olasz
mester, Federico Fellini filmjeiből. Nem
kívánom tagadni ez irányú elfogultságo-
mat: mielőtt elkezdődött volna a fesztivál,
egyetlen dolgot tudtam biztosan, egyetlen
kihagyhatatlan programot véstem fel
az akkor még imaginárius műsorfüzetem-
be, azt, hogy *Az édes életet*, amelyet lát-
tam már néhányszor, ezúttal megnézem a
főtéri óriáskivetítőn is. Nagyvásznon néz-
ni Marcello Mastroianni és Anita Ekberg
párosát a Trevi-kútnál, alámerülni Fel-
lini utánozhatatlan, lüktető mozgóképes
forgatagában (szó szerint) Mátyás király
lábai előtt ülve – ez volt számomra a feszt-
ivál csúcspontja, ami után egészen biz-
tosan tudhattam, hogy ennél jobb filmet
már nem fogunk látni idén. De lehet, jö-
vőre sem. És miután legördült a *La Dolce
Vita* stáblistája, Wim Wenders mondata ju-
tott eszembe: „Film, legyen a te neved: Fe-
derico”. Kolozsváron is.

PAPP ATTILA ZSOLT

Festett madár (*The Painted Bird*, r. Václav Marhoul)

BARTHA RÉKA

A „homeless” színház csodája Brassóban

Amolyan országos szintű kuriózumnak számít az, hogy járványügyi körülmények között a Cenk alatti városban, gyakorlatilag egy középiskola színházilag kopár foci pályáján augusztus 13–16. között megszerveztük és sikeresen „lezongoráztuk” a 4. Magyar (Szabadtéri) Színházfesztivált. Az esemény megnevezésében a „szabadtéri” azért került zárójelbe, mert fesztiválként ez ugyan a negyedik volt, de szabadtériként viszont az első, úgyhogy itt a zárójel e kulturális jelenség esendőségét, törékenységét, kiszámíthatatlanságát és – végül – csodaszerűségét is jelöli. Ezekről számolok be itt, az esemény művészeti tanácsadójaként.

*

Alázattal vegyes cinizmussal talán azt mondhatnám, hogy a színház ezen az iskolai foci pályán volt igazából elemében. Mert a megszabott, eléggé szűk járványügyi keretek azt mutatták meg, amit termeinek melegében, kényelmében és műszaki felszereltségében talán évszázadok alatt, fokozatosan felejtett el a színház: a törékenységét és illékonyágát.

A 4. Magyar (Szabadtéri) Színházfesztivál négy napja alatt – a körülményeknek és feltételeknek tulajdoníthatóan – ennek a két fogalomnak jutott a címszerep estéről estére. Sőt, azt is mondhatom, hogy az eltelt szinte fél év alaposan, helyenként jótékonyan is hozzájárult ahhoz, hogy mindenki a színház csodájának létrejöttén munkálkodjon, ne vesszen el a részletekben, a teátrumi nagycsaládban olyan gyakran előforduló sértődöttségekben. Mert ezekből volt bőven a fesztivál előszervezési időszakában, amikor ki kellett kristályosodnia annak – a társulatok, fellépők, de a szervezők fejében is –, hogy mi az, ami kivitelezhető szabadtéren és milyen formában. Mert ugye közülünk senki nem volt még „ilyen helyzetben”, így nem is tudhatta, hogy miként kell vagy lehet a „homeless” mivoltból (itt az angol szót használom, mert érzelmileg jobban illik, átmenetibbnek hangzik számomra a „hajléktalannál”) erényt kovácsolni, mi mindenről kell lemondani vagy átgondolni és újratervezni azért, hogy a csoda megtörténjen. Úgyhogy ez a miráklum végül egy nagy és közös erőfeszítés keresztmetszetében jött létre úgy, hogy talán még örülnünk is kellene (nem tudunk, mert a színházak nem tudhatják, mi lesz októbertől), hogy a lecsupaszított színház felkerült egy iskolai foci pályán felállított, közepes méretű színpadra.

Ennek a csodának a létrehozására, művészeti koncepciójának alakítására Toró Tamás brassói városi tanácsos, a színházfesztivál ötletgazdája és főszervezője kért fel július elején, akkor azonban még kivártunk, néztük a számokat és statisztikákat, amikből az égvilágon semmire nem lehetett következtetni, és annak ellenkezőjére sem. Így aztán július második felétől kezdődött el a nagy hajrá, amikor is a fesztiválműsort kellett összeállítani. Hát az unokáimat hetekig fogom majd untatni azzal, hogy elmesélem nekik „töviről hegyire”, ahogy mondani szokás a mesében: végül is miként állt össze a program. Közben minden-

féle állapotba kerültem a legmagasztosabtból a legmélyebbig, így a saját „előfeszítváltom” és az igazi között igazából csak annyi különbség volt, hogy nem volt hozzá színpad, és a közönségét is fel tudom sorolni név szerint, hiszen a szűkebb családomból tevődik össze.

De végül kialakult és belevágtunk, és egy idő után már kezdett körvonalazódni egy új fesztiválszervezési gyakorlatunk, amely csak nagyvonalakban hasonlított az előző három kiadás folyamatában megszerzett tapasztalatokhoz. Mert például az önkéntesek eddig hatékony segítői voltak a rendezvénynek, most egyenesen támaszaikká avanzáltak. És hogy érezhető legyen ennek a nemesebb oldala is, azt elmondom: nagyon megható volt, ahogy a járványügyi keretek közé zárt fesztiválon az önkéntesek, az Áprily Lajos Főgimnázium iskola nélkül maradt diákjai segítettek a színház nélkül maradt társulatok megmutatkozását: segítettek a terep berendezésében, fogadták a nézőket maszkban és gumikesztyűben, ki- és bekapcsolták a fényeket, ki- és behordták a székeket. Előzőleg elmondtam nekik, hogy az ő munkájuk legalább annyira fontos, mint a meghívott társulatoké és fellépőké, és ezt a kiterjesztett hatáskörüket nagyon komolyan is vették. Oldalakon keresztül tudnék erről a diáknemzedékről, őszinteségéről és bátorságáról áradozni, de maradjunk annyiban: nélkülük gyakorlatilag semmi sem működött volna az előzetesen eltervezett helyszíni logisztikából.

Ami meg a letisztult fesztiválprogramot illeti: volt benne néhány premier. Dálnoky Csilla, a Csíki Játékszín művésze először játszotta szabadtéren a Kányádi Szilárd által rendezett Háry János-drámaadaptációt, *A halottembert*, a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház két társulata először játszotta nem marosvásárhelyi közönségnek a 2018-ban létrejött közös produkcióját, a kétnyelvű *Tündérországot*, a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház Brassóban kezdte a 2020–2021-es évadát a Pálffy Tibor színész rendezte *A Sütemények Királynőjével*, amely viszont először vált felolvasószínházi produkcióból echte színpadi előadássá.

Én pedig mindezek közben csendben örvendeztem egy sarokban, hogy a színházak re-

pertoáron tartanak égetően fontos társadalmi kérdéseket feszegető előadásokat, ráadásul úgy, hogy gyakorlatilag kiteszik a szabadtérre, hadd szedje szét, rajzolja és értelmezze át, adjon neki és vegyen el a jelentéseiből. Ehhez hihetetlen bátorság kell, és emiatt muszáj beiktatnom itt egy rövid köszönetet és (nem) virtuális ölelést mindenkinek, aki ezeknek a produkcióknak a brassói létrehozásában érintett.

Na, és aztán volt három olyan produkció is a 4. Magyar (Szabadtéri) Színházfesztiválon, amely sütkérezett és pancsolt a szabadtéri feltételek között, ez pedig két verskoncert volt (az első napon Szabó Enikő csíkszeredai színművész és zenész meghívottjai léptek fel, az utolsón pedig a Sebestyén Aba marosvásárhelyi és Monica Odagiu bukaresti színművész énekelte marosvásárhelyi, kolozsvári és temesvári zenészek kíséretében), illetve a sepsiszentgyörgyi M Studio PYRO című tűzshowja.

Hogy egy kicsit viccesebben fogalmazzak: Sebestyén Abáék valószínűleg még a legvadabb rémálmukban sem gondoltak arra, hogy a 2018-ban, a centenáriumi alkalmából létrehozott előadásuk címének, a *Kór-Társaknak* lesz majdan egy olyan értelmezése is, amely mindnyájunkat implicál, nemcsak a marosvásárhelyi magyarokat és románokat, hogy a „körtársiasság” igazából senkit nem hagy majd hidegen. Mert milyen produkciónak lenne helye egy „járványügyi” színházfesztiválon, ha nem éppen egy olyannak, amelynek a címe is illusztrálja a jelenlegi helyzetet, amelyet Brassóban Cári Tibor gyönyörű zenei szerzeményei és a kortárs magyar és román költők versei fedlédtek el velünk.

Brassóban, járványhelyzetben tulajdonképpen mindenki azt tapasztalhatta meg, amit a brassói magyar közösség évszázadok óta: milyen színháztalannak (és társulatnélkülinek) lenni. Mi pedig, közösen, ebből a „homeless” mivoltból kovácsolunk erényt – azt hiszem, úgy érzem és látom most –, és ez nem kevés büszkeséggel, elégedettséggel tölt el.

*

A 4. Magyar (Szabadtéri) Színházfesztivál az RMDSZ Brassó megyei szervezetének, az Áprily Lajos Főgimnáziumnak és az Etnikumközi Kapcsolatok Hivatalának (DRI) partneri együttműködésével és hathatós segítségével jött létre. Fesztiválistáb: Toró Tamás (főszervező), Bartha Réka (művészeti tanácsadó), Monica Urs (könyvelő), Sipos Attila (dizájn, Facebook), és az Áprily Lajos Főgimnázium diákjai alkotta önkéntes csapat. Színpadtechnika: 4 Village Sound (Négyfalu).

THEÁTRUM

A fesztivál színpada és nézőtere. Fotó: Fejér Előd

„Versek”

Teiresziasz úgy jósolta Odüsszeusznak, hogy a „tengerről jó majd a halálad, gyöngéden közelít hozzád.” Ez jutott eszembe akkor, amikor a *Mindig Homérosznak* című könyv elején, annak szereplője egy pillanatra megáll a horvát Póla tengerpartján. De csak egy pillanatra, mert a főszereplő számára az egyenetlen sebességű sodródás állandó. Mozdulni kell! Ő egy karkai, ok nélküli ítélet elől menekülő ember megtestesítője. De talán nem is létező, hanem csak egy szimbólum: egy közönségnek elmondott szöveg. Később kiderül, hogy mégis valaki, de a bizonytalanság nem változik. Mindenesetre – ahogy az összművészeti-társ, Max Neumann grafikáin látszik – körvonala van.

Az író két, európai kulturális létváltozatot (homéroszi, karkai) gyúr össze parabolaként szövegében, hogy egy töredékes mitológiát alkosson. Ám ez a mitológia csak szerkezeti felület. Először magam is azt hittem, hogy Krasznahorkai „homéroszi” meglátásaiban egyesülnek majd utazóírásai (*Az urgai fogoly*, 1992; *Rombolás és bánat az ég alatt*, 2004), a művészi ontológiát boncolgató novellái (*Seiobo járt odalent*, 2008; *Aprómunka egy palotáról*, 2019) és apokaliptizisei (*Sátántangó*, 1985; *Az ellenállás melankóliája*, 1989; *Báró Wenckheim hazatér*, 2017). De nem.

kritika

Pedig szereplőjének csak *mivolta* van. Még ismeretlen üldözőinek is semmitmondó arca van, a „menedéket” nyújtó tömegeknek sincs énjük, de talán még szándékuk se. Éppen ezért az emberi tudással és tapasztalattal felvértezett mentsvárak csak kiszolgáltatottá tennék a „vándort”, tunyává – szemben a meneküléssel, amely állandó késztetés, előkészületben gomolygó örületet kíván. Amikor ismeretlen szereplőnk előtt felsejlik Kalüpszó barlangjának „legendája”, rögtön a korlátlan sodródás szabadságát választja: a meglelt sziget, a helyet, ahol senki nem éri utol és senki nem üldözi, s minden megváltozik körülötte. A résen levő „menekülés” itt haladó megkönnyebbüléssé válik, de a tengerrel körbevett zárványföld mámorában is „gyöngéden közelít” a végzet felé, s Krasznahorkai ismeretlenje sziklaszirttól szakadékig jut.

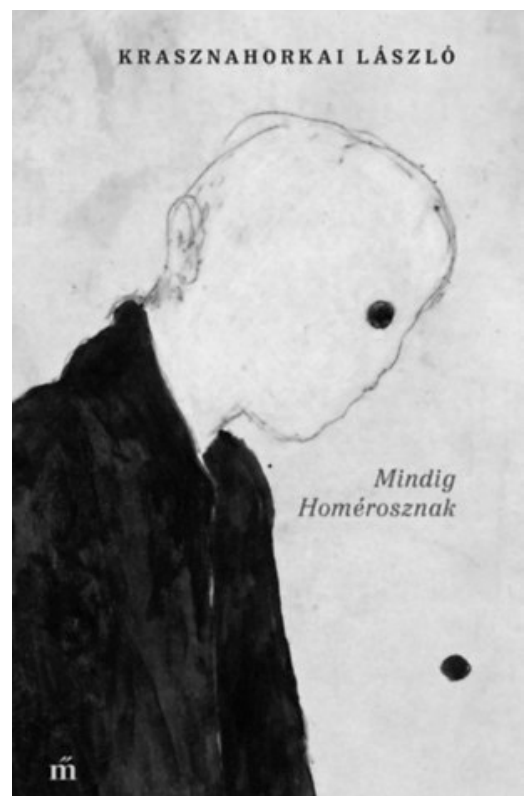
A szerző életműve és hosszú, univerzumokat magába foglaló, vesszőkkel halmozott mondatai mindig a mélybe néző perepig sodorják az abban szereplő alakokat. Nincs ez másképpen most sem. Formai, eszmei, metafizikai mondatok ezek, melyek csak egy bizonyos pontig kísérik az olvasót. Ha úgy tetszik, ez a kínkeserves, visszafordulás előtti állapot a szabadság pillanatát mutatja fel. Éppen e sodródás

és végetlenség miatt, minden Krasznahorkai-mű utolsóként is hat.

A *Mindig Homérosznak* enciklopédikus tanácsaiban, anti-pikareszkzerű erkölcsi szentenciáiban egy létállapot sűrű körbeírását olvashatjuk. Ezúttal meglepően sok központozással. Bár a szokásos, oldalmondatos Krasznahorkai-stílusról nem kell lemondanunk, mégis az alig 90 oldal (a képek mellett) húsz „fejezettel” találkozhatunk, amelyekben a korábbi művekhez képest több lezárt mondat is olvasható. Bármennyire is éles a hasonlat, az oeuvre korábbi darabjaihoz képest tömörségükkel és felhangjukkal együtt inkább szabadverselő lírának tűnhetnének ezek, melyek még illenének is az ókori eposz megidézéséhez.

A *Mindig Homérosznak* látszólag ellenáll magának a történetészítésnek is. Először úgy tűnik, hogy ilyesmire nincs is szüksége, hiszen karkai és homéroszi karakterének kulturális attitűdje asszociációk sorát rejti. Megelégszik az író a monológyszerű hatásmechanizmussal. Szóje csak a történetet a befogadó! Aranymetszésszerű elrendezésben, az első 15 „felvonás” a menekülési létállapot (előadásszerű) leírását tartalmazza; a haladás sebességét, a menekülés tájának pusztaságát (1.), a tömeg masszáját (2., 5.), az életet mint magát a véget, a befejezést, a jelenvalóságot (3., 7., 9., 12–13.), az örületet mint menekülésre való koncentrációt (4., 8., 10., 11.), a hasadás élményét (6.). Majd a szöveg utolsó harmadában mégis történések váltják fel a leírásokat, s az állapotokból tragikus utazás kerekedik (14–19.). Sőt, a kötet csattanóval ér véget, mintha a szerző filozofálgatása után elcsábult volna a narratív fordulati elemek szabályszerű világában. „Fináléja” több mint csalódás, valójában inkább csak annak megerősítése, hogy az író leírásai, megállapításai, mélységei csak egy magába roskadó poénra elegendők. Krasznahorkai különösebb tartalmat nem, csak formát hoz létre.

A szöveget vizuálisan megjelenítő Max Neumann tíz éve, az *ÁllatVanBent* (2010) után dolgozik újra együtt a magyar szerzővel. Kitűnő grafikáira vajon tényleg szüksége van a szövegnek? Ha nem is zavarba ejtő, azért mindenképpen megjegyzendő, hogy talán a szerző is érezte, hiába hirdeti azt szövege, hogy egyanrangú tagokból áll *Gesamtkunstwerk*jének szerzőcsapata, e könyvben a három művész együttműködéséből leginkább az ő alkotása szorult a többiek mankójára. Az ismeretlen szereplő ugyanis Max Neumann képein válik valóban ismerőssé. A sokszor csontszínű hátterű, szigorú kerettel rendelkező grafikák, figuratív emberalakok sokkal jobban kifejezik azt, amit Krasznahorkai kérdezni szeretne az emberi reakciókról, amely manapság annyira jellemzi a társadalmat: üresség és állattá való metamorfózis, a testen belüli és kívüli entitáspárok ábrázolása. Neumann-nál érezni azt, ami Krasznahorkainál már csak sablon, a szellemi és fizikai interakció: az *átváltozást*. Képein senki sem torz, inkább csak bizonytalan, lebegő vázlatként látszódik – az alakok egy fura egyszerű elégedettséget vagy megnyugvást árasztanak. Nem véletlen, hogy az állat–ember motívum tovább bontásához Krasznahorkai éppen Neumann

hívta segítségül. Innen nézve nem is Homéroszt, hanem talán Apuleius *Aranyszamarát* lehetett volna alapnak venni.

Számomra mégis az a legfurcsább, hogy a konformizmus szelétől magát mindig távol tartó Krasznahorkai László könyvében QR-kódokkal teletűzdelte digitális, YouTube-tartalmak felé irányít. Egészen pontosan a kooperáció harmadik művészehez, Miklós Szilveszter jazzdobos érhangelként aposztrofált improvizációs zenéjéhez, amely inkább csak aláhúzza a művet, mint kiegészíti. Nem lenne ezzel az átírányítással semmi baj, ha az író művészete és filozófiája nem pont az ellenkezőjét hirdetné. Messze van már az 1998-as *Megjött Ézsaiás* levélesszójától, amely hasonlóan, de korlátozott módon, a pillanat megfoghatatlanságának művészi szándékával (a könyvhéten, levélben terjesztették), szinte irodalmi installációként harangozta be a *Háború és háború* (1998) című kötetét. Egy olyan művésztől, aki ilyen módon efemer művészi fokon is használja az irodalmat, visszalépésnek, alibikötetnek érzem e munkát, amely mintha nem lenne több az egydimenziós konzumtársadalom „termékénél”.

Krasznahorkai *A Manhattan-terv* (2018) címmel, Ornan Rotem fotóinak illusztrálásával adott közre korábban szintén eléggé semmitmondó, „regényre készülő” kötetet. S maga a regény, az *Aprómunka egy palotáért* (2019) zárványkönyvtárának művészeti-erkölcsi monológja ugyanolyan ujjgyakorlatnak hatott, mint jelen könyv. Felemás kísérleteknek tűnnek ezek a próbálkozások, egy-két benyomásból kibontott kérdésfelvetésnek, amely azonban üvegömbként üresnek hat, csak magát a benyomást kezeli, vagy ha úgy tetszik, *leírja* azt. Kár, hogy Krasznahorkai már csak saját magát esztétizálja.

Krasznahorkai László: *Mindig Homérosznak*. Max Neumann képeivel, Miklós Szilveszter érhangeljaival. Magvető, Budapest, 2019.

majdnem-vegleges.pdf

Bordás Máté: *Egy völgy elárasztása*. Napkút Kiadó, Budapest, 2020.

Bordás Máté kötetén éreztem meg először a pandémia hatását: nem titok, hogy járványidőben digitálisan recenzálunk, és az sem, hogy gyanakvóak vagyunk a pdf-könyvekkel szemben. Mintha nem a „kiadott” verziót látnánk, csupán egy képlékeny kéziratot. Ezzel magyaráznom a tévedést, hogy visszajeleztem a kollégáimnak, jó kötet ez, de kérjék el a véglegeset, mert hiányozhat egy oldal. Nem lehetek egyedül: sokan hihetik azt, hogy az *Egy völgy elárasztása* nincs befejezve. A kötet lezáró ciklusa jelentősen rövidebb a korábbiaknál, megbontja az olvasás kronologikus linearitását, ugyanakkor keretbe fogja a korábban bemutatottakat: a környezet eklektikus hangrendszerét, a család és Vitus szerepét. A legutolsó szöveg (*Unokák*) is hasonlóan konkluzív jellegű (lenne): a *Hintaszéken ébredni* zárata után („Idehívnád az unokáimat?”, 84.) a nagypapa és Vitus alakja kerülnek előtérbe. Arról azonban csak találgatni tudunk, ki a zárlat cselekvője, és mit kiálthat, ha kiált egyáltalán.

Gülszöveg

Könnyű félreérteni Bordás Máté szándékait. Debütötete nem könnyed kortársvers-élmény, a képi-izgalmas, asszociációktól és áthallásoktól hemzsegő kötet annyira sűrű és sokrétű, hogy valóban komoly figyelmet követel. A viszonylag rövid kötetet nagyrészt hangjátékszerű hosszűversek képezik. Újszerű formátum ez debütáló költő kötetében, és a szerző nagyszerűen tölti meg tartalommal szövegeit: precízen, érett érzékenységgel kísér végig a gesztusok rendszerében, tárgyak és tárgyak összekapcsolhatóságában („fém medrű patak bicskám

pengéjén”, 19.). Meglepo érettség van abban, ahogy a vadászatról, állatokról ír, vagy ahogy mindezt az iszlám hagyományrendszerrel ötvözi, majd matrjoska babákkal, Leninke mellszobrával, majd megint az ismerősen otthonossal: „ránk lőnek a rádióból / és én azt ordítom / hogy gól” (46.).

Jól érezhető az erőteljes multimediális (különösen a zenei) hatás a kötetben, a szöveg gördülékenységében, tempójában és alliteráló dallamosságában – ugyanakkor a szerző Soundcloud-audiói jól bizonyítják, hogy mindez nagyszerűen működhetne spoken word performanszként vagy hangjátékként. A tipográfia azonban megakasztja az írott szöveg befogadását: ha oldalakon keresztül kiskapitálisokba tördelt szerzői utasításokat olvasunk, az az érzésünk, kiabálnak velünk (pedig a szerző épp olyan dolgokról ír, amelyekről nem kiabálni kell). Az apróbetűvel tördelt szegmensek a *völgy (III)*-ciklusban jól működnek, szójátékként azonban már erőltetettek („TÁVOZIK A KLOPFOLÓBÓL KIVERT VADÁLLAT”, 21). Ugyan a kötet rengeteg újszerű megoldást használ, könnyen repetitív, monotonná válhat. Mindent egybevetve azonban az *Egy völgy elárasztása* merész költői eszköztárat vonultat fel, azonban nem tudja teljesen elkerülni a debütáló szerzőkre ráfogott „elkapkodottságot”.

Egy azonban biztos: ha egy mondat kettősponttal záródik, az olvasónak kérdései lesznek. Ha egy kötet kettősponttal záródik, az olvasónak kell megválaszolnia saját kérdéseit:

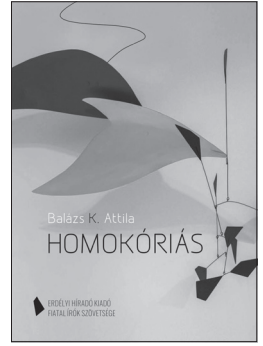
Homokóriást építeni viharban

Balázs K. Attila: *Homokóriás*. Erdélyi Híradó Kiadó – Fialtal Írók Szövetsége, Kolozsvár-Budapest, 2019.

Balázs K. Attila *Homokóriása* mindig változó arcú entitás: amennyire szerteágazónak tűnhet legújabb prózakötete, legalább annyira egységes. Nagyszerű tempóban váltogatják egymást az akár kétmondatos sorozatszösszenetek és a komplexebb, többszörös novellák. A kötet első novellája mondhatni jelenkori impresszionista stílusban vázolja fel a szinte tökéletes statikusságot, a szerzői többes mintha az olvasót is bevonná az emlékezés képlékeny játékába.

Nem lehet pontos határvonalat húzni a *Homokóriás* „első” és „második” „fele” között. Ha mégis megtennénk, az előbbi határozottan a játékosság jellemezné: az *At egy folyón* például egy kutya szemszögéből mutatja be gazdája leépülését, az *Ariadné* sem emberi beszélőt örökít meg, az *Imago* pedig egy káposztalepke röpke életével szemlélteti a legapróbb élet értékét is, amelynek védelmében az apa képes hirtelen félrerántani az autó kormányát (érdemes párhuzamba állítani a *Két mondat egy nyúlról* apafigurájával). Konyhafilozófia? Kissé. És akkor még nem is beszélünk az *Egy hajszál úttjáról*, amely valóban egy hajszál útját követi. Helyenként azonban kifejezetten jól működik az apró dolgokból való mikrotörténetek feltérképezése, például a *Barna foltban*, amely az apa sötétzöld nadrágján maradt vérynömből alakul, vagy a *Tanítások*, amely egy elhagyott ház életerét szűkíti össze fokozatosan. Az is jól észrevehető a *Homokóriás*ban, hogy koncepciózus összeállításról van szó, több novella szereplői és eseményei kapcsolódnak egymáshoz szorosabb-lazább kötékekkel, mindezeket rendszerint az apaalak hiánya kapcsolja egybe.

Amit a kötet első fele csak érintőlegesen tárgyal, azt a második rész jelentősen hosszabb novellái árnyal-

ják: ez pedig a család. Nemcsak a *Vázlatok* esetében, amelyek egyértelműen a családtematikára fókuszálnak, hanem a legtöbb novella valamilyen formában érinti az apahiány megértését és feldolgozását, sokszor kifejezetten háborzongató asszociációk formájában, például az *Ajándékban* egy meggyilkolt, de eltűntnek hitt macska halálának elfogadása kerül párhuzamba az apa elvesztésével: „Aztán feladják, próbálnak lassan megfelekedni róla, mint apáról” (43). Balázs K. Attila prózája kimért tempóban kísér végig az emlékezés tereiben, nem érezni figyelemzavaros elbeszélőkényszeret vagy számos rövidprózára jellemző formulaszerűséget: a folyton változó formák és narratív perspektívák végig lendületben tartják a kötetet, ez a lendület kitart egészen a kötetet záró *A 35-ös celláig*, amely jó alapanyaga lehet bármilyen sci-finek vagy pszichológiai thrillernek.

Hogy miből áll össze a *Homokóriás*? Mindenből is. Ott van *Egy sárguló fényképen* (szó szerint: „A szemek mögött készülő vihar magjában vajon összeáll-e valaha a homokóriás?”, 28). Sokáig feledésbe merült emlékekben. Mondatokban és útvesztőkben. Apáink régi dolgai között. Egy fiú hallgatásában. Egy hűséges kutya tekintetében. Szétzóródik és összeáll újra és újra.

MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA

A soha nem felesleges sírfelirat

In memoriam Vaszili Bogdanov

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

A musica ecclesiastica és az egymásra-találatás

Kereshetjük napestig az evangéliumokban, nem fogunk rálelni – az általános keresztelési és missziós meghagyás mellett – egy olyan jézusi „utasításra”, amely az egyház zenei patrimoniummá tételére vonatkozna. Biblikus és dogmatikai optikán át nézve a keresztény egyháznak csakúgyan semmi dolga a zenei kultúra gyarapításával és letéteményezésével. A kor- és művelődéstörténet azonban olyan faktumokat ad hozzá értelmező látásunkhoz, amely – különösen a virágzó középkortól fogva – minden vitán felül álló kulturális, ekként zenei „aktorként” is érvényesíti az egyházat.

Ezt az alapösszefüggést tartja szem előtt és kéri számon Selmeczi György egy újdonsült vállalásában. Tervei szerint Magyar Egyházzenei Fórumként indítja útjára Kolozsváron 2020 decemberében (advent első hétvégéjétől, *Ad te levavitól* fogva) azt a minifesztivált és/vagy mozgalmat, amely az esztétikailag is értékes, liturgiaileg is használható kortárs magyar egyházzenei termést próbálja beleszerveíteni az istentiszteleti úzusba. „Elkötelezett vagyok: a templomok minősüljenek fel mint a zene otthonai” – írta címként a *kultúra.hu* szerzője, Albert Mária a Selmeczivel készített beszélgetés fölé. Nyilvánvaló, hogy ez az elkötelezettség nem valamiféle újsütetű felbuzdulás jeles komponistánk részéről. Selmeczi évtizedek óta nézi, értelmezi és értékeli azt a viszonyt, amely a kortárs egyházzene és a különböző felekezetek színét öltő Egyház között fennáll (vagy épp nem áll fenn). Ha e tekintetben Selmeczi elégedett vagy derűlátó volna, természetesen szükségtelen is volna egyházzenei fórum formájában,

mintegy „kampányként” szorgalmazni ezt az egymásra találást. De szükséges.

Azt persze nagyon izgalmas volna megtudakolni a Mestertől, mit gondol arról az éles váltásról, amelyet az egyéb tekintetben is kétségkívül korszak-meghatározó II. vatikáni zsinat hozott az egyház önértelmezésében – és ezzel összefüggésben a kultúrával kialakított nexusában. Amióta ugyanis (gyakorlatilag az ókortól) az egyház jól beleélte magát a feudalizmus struktúráiba, amióta – kivált a 16. századi nagy megrázkódtatások és a tridenti zsinat nyomán – meg-megújuló szükségét érezte, hogy a jóval puritánabb protestáns közösségekkel szemben a triumfalizmusban, a dicsőséges egyház pompájában fogalmazza újra és újra magát, valóban a zenei élet valóságos fellegvára lett, a templom csakúgyan a muzsika otthona volt. Csakhogy az egyház önképe jelentősen megváltozott. A 20. századi világhatalom és a 60-as években lezajlott II. vatikáni zsinat valami olyanszerű fordulatot hozott, mint amelyet a korai reformátorok tanai jeleztek előre: visszanyúlást a hiteles evangéliumi alapokhoz, a keresztény célokhoz – a mindent elsöprő befolyásolás, uralomvágy helyett. A zsinat után, nem tagadható, sokkal kevésbé érez készletetést a katolikus egyház arra, hogy pompában manifesztálódjék, és lényegesen nagyobb elhivatottsággal érvényesít pasztorális, evangelizációs, missziós szempontokat. Kevésbé „fontos” számára, hogy dobokkal és trombitákkal *harsogjon* félórás allelujákat a passzív tömegként felfogott híveknek, viszont egyre fontosabb, hogy a mindenhol létszámcsappanásnak induló közösségek anyanyelvén *beszéljen* hozzájuk az evangéliumi tartalmakról.

Jól ki van ez sarkítva, persze. Nyilván Selmeczi György is pontosan érzékeli ezt a folyamatot. Mint ahogy azt is, hogy zeneszerzők és klerikusok *egyaránt* tehetnek arról, hogy az egyházzene mára agresszívan benyomakodott a dilettantizmus, a primitív tartalmak primitív módon való megformálásának igény(telenség)e. Az évtizedeken át fióknak író vagy az egyházi felhasználás kilátástalansága miatt lemondóan legyintő komponisták bátorításra szorulnak, de az egyháznak a nagy néppásztorolás mellett általában nincs figyelmük e jótékony biztatásra.

Amplitúdó

De még néhány tárgyyszerű sor Selmeczi György vállalkozásáról! „Kolozsvár, ahol két kilométeres körzetben legalább tizenkét templom képviseli az összes történelmi egyházunkat, a *felekezetek együttműködésének történelmi szimbóluma* – mondja Selmeczi az említett interjúban. – Tíz templomban zajlanak majd a fórum eseményei. Egy 40 műből álló kínálatot küldök a kórusoknak, amelyek jelentős támogatást kapnak azért, hogy ezek közül hármát-ötöt megtanuljanak. Az általam összeállított antológiába összesen 58 darab került be, a kötetet mindegyik, a fórumon részt vevő énekkar megkapja ajándékba. A fórum honlapja szeptember elsejétől nyilvános. [...] Terítékre kerülnek a *népi vallásosság* kérdései éppúgy, mint a *latinitás*, a *liturgikus forma változásai* vagy például a *genfi zsolttárok*, amelyeknek a mechanikus fordításából eredő nyomasztó prozódiai problémái máig nehezítik a jó előadást, a közös élmény megszületését.” (*kultúra.hu*)

JAKABFFY TAMÁS

HORVÁTH BENJI

Erdélyi gifek 2. Fade to blue

(reflexek Bába István festményeihez)

Arcod völgyei mentén terjedő kékség
Egész eddigi életemben zuhantam át
a meghibásodott negatívokon Kávét otthon
Kávét a strandon Tutti Frutti Manele és neonok
Álmomban szülőföldem természeti kincseit
ecsetelem Hamletnek magyarázom a traumánál
több az élet édes hercegem Édes koponyám még
sokra viszed majd Nézd ne félj fogadd be őket
Irdatlan görnyedő bálványok Érdes kezek
Tükrök kék hajnalok völgyei mentén
tapogatózom Emlékszem akkor még
25 ezer lej volt a cigi 10 a kenyér

Holdanyák és cserebogarak digitális
múzeuma Lassított tücsökzene Szabad
esés Szabad kéz Szabad elfojtások sziklaszirtek
Tükrökék testek hajnalok völgyei mentén
lövök a sorokat Gólyák jógáznak villanyoszlopok
tetején Hidegglélős vasútállomások fém szag

Végtelen mezők Koszmosz üresség fölött átvezető
pallók Párhuzamos eonok Dinoszaurusz-csárdás
Arcodból nyíló fekete lyukak Mögötted erkély
Vitatott viszonyok Ez a város egy falu

Artefaktum

Apák szelleme kísért Anyák vajúdása
Varjak hegedűvijjogása Kihaló falvak mentén
nyíló tagadások Interkulturális farkasok
Ez a kapu nyitva áll mindenki számára
Ez a kutya mindenkit ismer Ex machina
Káosz vibrál az árapályban Dagad a folyó
Emlékszem arcod völgyeiben könnyű
szél virágzó képernyők cigifüstös senkifia
démonok Hátul ablak erkély ahol
nyílik a mélykék semmi ami te és én

Az augusztus 3–6. között megrendezett 4. *Látó*-tábor meghívottai a következők voltak: Amik Annamária, André Ferenc, Borsodi L. László, Codău Annamária, Cseke Szilárd, Demény Péter, Fazakas Attila, Gál Hunor, Gálfalvi Ágnes, Gálfalvi György, György Alida, György Andrea, Imre Eszter, Kemenes Henriette, Láng Orsolya, Láng Zsolt, Lokodi Imre, Mărcuțiu-Rác Dóra, Markó Béla, Nagy Attila, Nagy Zalán, Ozsváth Zsuzsa, Patkó Éva, Szabó Róbert Csaba, Székely Örs, Szócs Katalin, Vida Gábor.

Augusztus 6-án, életének hetvenharmadik évében elhunyt Gittai István József Attila-díjas költő, író, újságíró, a *Kelet-Nyugat*, a *Bihari Napló* munkatársa, a *Várad* folyóirat alapító főszerkesztője.

Megvannak a Petőfi Irodalmi Múzeum díjazottjai. Mórincz Zsigmond irodalmi ösztöndíjban részesült: Szercey Szabolcs, Biró Krisztián, Bíró Tímea, Borcsa Imola, Fodor Janka, Gyimesi Emese, Imre Ábris, Kopriva Nikolett, Láng Orsolya, Marcsák Gergely, Nagy-Laczkó Balázs, Veszprémi Szilveszter, Vida Kamilla és Viola Szandra. Babits Mihály műfordítói

ösztöndíjban részesültek Hamerli Nikolett, Kállay Eszter, Katona Dávid, Tatai Barbara, Vass Alexandra, Bálint Árpád, Patkó Éva, Varga Iván, Vécsei Anna, Károlyi Orsolya, Ikematsu Papp Gabriella, Schreiber Kovács Gergely, Czigliényi Boglárka, Tadeusz Rieckmann, Vajna Adám, Kis Orsolya, Urbán Bálint és Rudolf Anna. Örkeny István ösztöndíjban részesültek: Berettyán Nándor, Horváth János Antal, Komán Attila, Lénárd Róbert, O. Horváth Sári, Péter Beáta, Pétervári Zsolt és Szivák-Tóth Viktor.

holmi

A Magyar Írószövetség idén is kiosztotta a Debüt-díjakat a Tokaji Írótabornban: vers kategóriában Bék Timur kapott kitüntetést *Aszterion* című kötetéért, próza kategóriában Vöröskéry Dórát díjazták *Röpképtelen madarak* című írásáért, tanulmány kategóriában Smid Róbert kapta meg a díjat *Sigmund Freud és Jacques Lacan papírgépei* című munkájáért.

Augusztus 19–21. között rendezték meg a Kolozsvári Magyar Napokat,

amelyre az Erdélyi Magyar Írók Ligája, valamint a *Helikon* is gazdag eseménysorozattal kínálkozott fő- és társszervezésben egyaránt. Szerdán a *Helikon* krimi-tematikájú lapszámát mutatták be, valamint Borcsa Imola és Sánta Miriám debütöteteit ismertette Balázs Imre József. Csütörtökön a *Székelyföld* Trianon-lapszámát mutatta be Molnár Vilmos és Benkő Levente, Szócs Gézával pedig Karácsonyi Zsolt beszélgetett legújabb kötetéről. Pénteken Molnár Vilmos tartott előadást Kőrösi Csoma Sándorról, az E-MIL rendezvénysorozatát hagyományos módon a helyszíni prózaírás zárta. A Kolozsvári Magyar Napok keretén belül mutatdták be Székely János *A nyugati hadtest* című prózakötetének román nyelvű fordítását, valamint László Noémi beszélgetett Kukorelyi Endre költővel legújabb, *Cé Cé Pé avagy lassúad haladás a kommunizmus felé* című kötetéről.

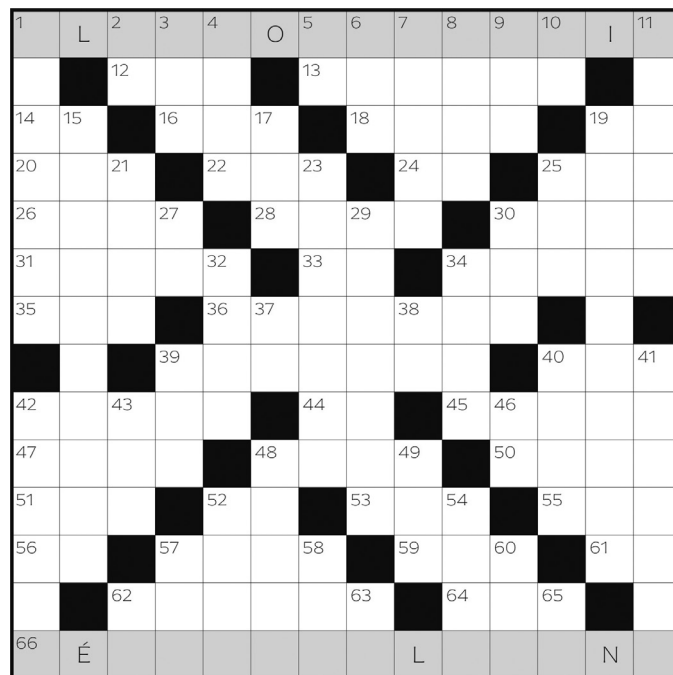
Augusztus 25-én bemutatták Markó Béla *Egy mondat a szabadságról* című könyvét Marosvásárhelyen a Teleki Téka belső udvarában. A szerzővel Mészáros Sándor, a Kalligram Kiadó vezetője beszélgetett.

Út

VÍZSZINTES: 1. Robert Frost (1874–1963) gondolata; első rész. 12. Hosszú trombitahang. 13. Szavattossági időből kimenő. 14. Az amerícium vegyjele. 16. Egyszerűsített vállalkozói adó, röviden. 18. Lant. 19. Az argon vegyjele. 20. La ...; Bolívia fővárosa. 22. Légióegység. 24. Békaparadicsom. 25. Czuczor Gergely írói álneve. 26. ... tarda; a tűzok rendszertani neve. 28. Liga, egyesület. 30. Kábítószer. 31. Cseh traktormárka. 33. Bemegy! 34. Orosz város lakója. 35. Palóc alma! 36. Közöségből kiutálás. 39. Helyítálás. 40. ... itur ad astra; Ez a nagyság útja. 42. A másiktól. 44. A nobélium vegyjele. 45. Putnokhoz közeli település. 47. Oroszlán, angolul. 48. Hangulat. 50. ... Kazan; filmrendező. 51. Becézett Ákos. 52. A szelén vegyjele. 53. Ilyen írás az ogam. 55. Okleveles, röviden. 56. Amennyiben. 57. Írország honi neve. 59. Portugál gyarmat volt Indiában. 61. Hangzópáros. 62. Jeles napon hordott (ruha). 64. Becézett Olí-

via. 66. Robert Frost gondolata; második, befejező rész.

FÜGGŐLEGES: 1. Fundamentumot ásó. 2. És, latinul. 3. Görög sportjel. 4. Indonéz sziget. 5. Brassói Lapok, röviden. 6. Kórházi osztály. 7. Megreformáló. 8. Ablakot szélesre nyitó. 9. ... et labora; bencés jelmondat. 10. Japán drámai műfaj. 11. Néhai koreográfus (László). 15. Számtan-mértan. 17. Könnyűfém rövid neve. 19. Modern tudományág. 21. Az utolsó magyar királyné. 23. Szellőrözsa. 25. Kiejtett mássalhangzó. 27. Sorolni kezd! 29. Sorrendbe álló. 30. ... Moines; Iowa fővárosa. 32. Madridi sportklub. 34. Vívószőnyeg. 37. Az Elba medre! 38. A tetejére. 39. Testtájék. 40. Takarmánytároló spanyol eredetije. 41. Familiáris. 42. Lenti helyre szólít. 43. ... et moi (Géraldy). 46. A rénum vegyjele. 48. ... Ferkó; Mórincz hóse. 49. Vidám. 52. Egykori hossz mérték. 54. Londoni szoba! 57. Becézett Enikő. 58. A máj termeli. 60. Pubban mérik! 62. Fügemag! 63. Római 49-es. 65. Az indium vegyjele.

A *Helikon* 2020/16-os lapszámában közölt *Némaság* című rejtvény megfejtése: az igazi csend olyan, mint az örökkévalóság.

R. T.

TÁMOGATÓINK:

RMDSZ KOMUNITÁS ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A KOMUNITÁS ALAPÍTVÁNY

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca
VISIT CLUJ
The Heart of Transylvania

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő: KARÁCSONYI ZSOLT
vers, műfordítás

Főmunkatárs: EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN
Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont

Szerkesztőség: DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

MÁRTON EVELIN: próza
MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár